

บัญชาสาชาคก

ประชุมนิทานเก่าในประเทศไทยตั้งแต่โบราณ ๕๐ เรื่อง

ภาค ๒๒

สิรสาชาคก

พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงมหามณเฑียร (สังข์ เศรษฐกิจ)

วันที่ ๕ มีนาคม พ. ศ. ๒๔๗๕

TUDC

17/06/2564

พิมพ์ที่โรงพิมพ์นิติสาส์น

คำนำ

หลวงสวัสดิชนบาล (สวัสดิ์ เศวตะดิษ) จะทำการปลงศพ หลวงมหามณเฑียร (สังข์ เศวตะดิษ) แจ้งความมายังราชบัณฑิตยสภาว่า ใครพิมพ์หนังสือแจกในเวลาพระราชทานเพลิงสักเรื่อง ๑ ขอให้เลือกหนังสือให้ ราชบัณฑิตยสภาแนะให้พิมพ์หนังสือบัญชาสชาดกซึ่งยังค้างอยู่สักภาค ๑ ด้วยเป็นหนังสือเรื่องใหญ่ได้พิมพ์มาถึง ๒๕ ภาคจนจะจบอยู่แล้ว ไม่มีผู้ใดรับพิมพ์มาช้านาน หลวงสวัสดิ์ ฯ เห็นชอบด้วย จึงรับพิมพ์บัญชาสชาดกภาคที่ ๒๖ เรื่องสิรสาชากเป็นสมุดเล่มนี้

อนึ่งในการพิมพ์หนังสือนี้ เจ้าภาพได้เรียงประวัติของผู้มรณะส่งมาขอให้พิมพ์ไว้เป็นที่ระลึกด้วย จึงได้พิมพ์ไว้ต่อคำนำนี้ไป

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๕

ประวัติ

หลวงมหามณเฑียร (สังข์ เศวตตะตษ์)

ต้นสกุลของ หลวงมหามณเฑียร (สังข์ เศวตตะตษ์) คือ เจ้าพระยาธรรมาธิกรณาธิบดี (สมบุญ) เสนาบดีกระทรวงวัง ในรัชชกาลที่ ๓ ท่านผู้นี้ได้เคยเป็นแม่ทัพครั้งไปตีเมืองเวียงจันทน์ คราวเจ้าอนุเวียงจันทน์เป็นกบฏ มีบุตรด้วยภรรยาหลวง ๒ คน คือ พระยาภูบาลบรรเทิง (เทศ) ในรัชชกาลที่ ๔ คน ๑ กับพระยาบำเรอภักดิ์ (ข้าง) ในรัชชกาลที่ ๔ อีกคน ๑ พระยาบำเรอภักดิ์ (ข้าง) มีบุตรธิดากับคุณหญิงกล้า ธิดาช่อพุ่มแตะช่อพัน บุตรช่อดวง เป็นจำช่วงไฟประทีปวัง ในรัชชกาลที่ ๔

ธิดาที่ช่อพันถวายตัวทำราชการในรัชชกาลที่ ๓ ธิดาช่อพุ่ม ทำการสมรสกับ หลวงมหามณเฑียร (จ้อย) เจ้ากรมคลัง สारพัดยศ หลวงมหามณเฑียร เป็นบุตรหลวงอินทรมนตรี (เฟือก) พุ่มมีบุตรธิดากับหลวงมหามณเฑียร ๔ คน บุตรที่ ๑ ช่ออ้อม เป็นมหาดเล็กในรัชชกาลที่ ๔ ธิดาที่ ๒ ช่ออรุณ ได้ถวายตัวเป็นละครแล้วเป็นเจ้าจอมในรัชชกาลที่ ๔ เมื่อสิ้นรัชชกาลแล้ว กราบถวายบังคมลา ออกจากราชการไป ทำการสมรสกับขุนศรีสยามนุกุลกิจ (เนตร) แล้วภายหลังได้เลื่อนเป็นพระยาอรรคราชนาถภักดิ์ เกิดธิดาด้วยกัน ๑ คน

คือเจ้าจอมมารดาวงค์ ในรัชชกาลที่ ๕ จึงได้เป็นขรัวยายพระเจ้า
ลูกเธอ พระองค์เจ้าโกมลเสาวมาลย์ พระราชธิดาในรัชชกาล
ที่ ๕ ธิดาที่ ๓ ชื่อเสงี่ยม ก็ได้ถวายตัวเป็นละครในรัชชกาล
ที่ ๔ บุตรีที่ ๔ ชื่อจันทร์ เป็นหลวงมหามณเฑียรในรัชชกาล
ที่ ๕ บุตรีที่ ๕ ชื่อคิศ เป็นหลวงราชมณฑิรารักษ์ เจ้ากรมพระ
ที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาทในรัชชกาลที่ ๕ บุตรีที่ ๖ คือหลวงมหา
มณเฑียร นามเดิมชื่อสังข์ รับราชการ เป็น เจ้ากรมคลัง
สารพัดยุทธในรัชชกาลที่ ๖ ธิดาที่ ๗ ชื่อสว่าง เป็นเจ้าจอม
ในรัชชกาลที่ ๕ ธิดาที่ ๘ ชื่อสายเป็นคนสุดท้าย

หลวงมหามณเฑียร เกิด เมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๗ เริ่มเข้ารับ
ราชการในกระทรวงวัง ในรัชชกาลที่ ๕ ต่อมาได้รับประทวน
เป็นขุนแสงเบญจพาท มีตำแหน่งราชการเป็นนายเวรในกรม
คลังสารพัดยุทธ ครั้นต่อมาได้รับพระราชทานสัญญาบัตร
เป็นขุนวิเศษสมบัติ ปลัดกรมคลังสารพัดยุทธ เมื่อวันที่ ๒
สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๔ ครั้นต่อมาในรัชชกาลที่ ๖ ได้เลื่อนขึ้น
เป็นหลวงมหามณเฑียร เจ้ากรมคลังสารพัดยุทธ เมื่อวันที่ ๒
มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๔ เมื่อครบกำหนดอายุเข้าปุนชระรา ได้
โปรดเกล้าฯ ให้ออกรับพระราชทาน เบี้ยบำนาญ สังกัด กระทรวง
วังมาจนถึงแก่กรรม คือวันที่ ๕ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๓
คำนวณอายุได้ ๗๖ ปี หลวงมหามณเฑียรมีบุตรคน ๑ ชื่อจอน
เวลานี้ไม่ได้รับราชการ สันเรื่อง ประวัติ หลวงมหามณเฑียร
เพียงเท่านั้น

คำอธิบาย

อันหนังสือบัญญัติสาสดกนี้ คือประมุขนิทานเก่าแก่ที่เล่ากันในเมืองไทยแต่โบราณ ๕๐ เรื่อง^(๑) พระสงฆ์ชาวเชียงใหม่รวบรวมแต่งเป็นชาดกไว้ในภาษาบาลี เมื่อพระพุทธศักราชประมาณราวในระหว่าง ๒๐๐๐ จนถึง ๒๒๐๐ ปี อันเป็นสมัยเมื่อพระสงฆ์ชาวประเทศนี้พากันไปเล่าเรียนมา แต่ลังกา ทวีป

(๑) หนังสือบัญญัติสาสดกนี้ ตามที่ได้ตรวจฉบับมีลักษณะแตกต่างกันเป็น ๒ อย่าง อย่างหนึ่งเรียกว่า “บัญญัติสาสดกชั้นปลาย” แต่ไม่ปรากฏว่ามี “ชั้นต้น” อีกอย่างหนึ่งเรียกว่า “บัญญัติสาสดกปฐมภาค (คือภาคแรก) คัมภีร์ ๑ “บัญญัติสาสดกปัจฉิมภาค (คือภาคหลัง)” คัมภีร์ ๑ บัญญัติสาสดกชั้นปลายมีอยู่ดาษดื่นทั่วไป แต่บัญญัติสาสดกปฐมภาคกับปัจฉิมภาคนั้นหาจะยากแต่แรกอ่านดู เข้าใจว่า บัญญัติสาสดกชั้นปลายกับบัญญัติสาสดกปัจฉิมภาคเป็น คัมภีร์ เดียวกัน ครั้นตรวจล้อยกกันเข้าหาเป็นเช่นนั้นไม่ บัญญัติสาสดกชั้นปลาย กลับ ตรงกันกับ บัญญัติสาสดกปฐมภาคไปจนคัมภีร์ เพียง ๕๐ นิทาน จึงสันนิษฐานว่า คงเป็น ด้วยชั้น เดิมผู้แต่งบัญญัติสาสดกชั้น ปลายมุ่งหมาย จะให้อุณฺโลม เข้าใน บัญญัติสาสดกนิบาตภายหลังมีผู้ แต่งนิทานเพิ่มเข้าอีก ๑๔ เรื่อง และมุ่งหมายจะให้ เป็นหนังสือส่วนหนึ่งต่างหาก ไม่อุนฺโลมเข้าในนิบาต จึงเปลี่ยนชื่อบัญญัติสาสดกชั้นปลายเป็นบัญญัติสาสดกปฐมภาค ส่วนที่แต่งเติมเข้าใหม่เรียกว่าบัญญัติสาสดกปัจฉิมภาค

17/06/2564

พระพิณิจวรรณาการ

ไม่ ความจริงเป็นดังพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ได้พระราชทานพระราชวินิจฉัยไว้ในพระราชนิพนธ์ คำนำ
หนังสือ นิบาตชาดก ภาคต้น ซึ่งโปรดให้พิมพ์ เมื่อใน รัชช
กาลที่ ๕ ว่าเรื่องนิบาตชาดก นั้นคง เป็นนิทานที่เล่า กันใน
พื้นเมืองมีมาแต่ก่อนพุทธกาลช้านาน เมื่อพระพุทธเจ้าทรง
สั่งสอนเวไนยสัตว์ ทรงยกเอาเรื่องนิทานมาแสดงเป็นอุปมา
ในพระธรรมเทศนาเนื่อง ๆ ก็ธรรมดาในเรื่องนิทานย่อมต้อง
มีตัวดีและตัวชั่ว ตัวดีจะเป็นคนก็ตามจะเป็นสัตว์เดียรัจฉาน
ก็ตาม ย่อมเรียกว่า “มหาสัตว์” มาเกิดสมมติขึ้นต่อภายหลัง
พุทธกาลว่า มหาสัตว์ในเรื่องชาดกนั้น คือพระพุทธเจ้า
ในอดีตชาติ ครั้นเมื่อมาตกแต่ง ร้อยกรองพระไตรปิฎกกัน
ในชั้นหลัง ๆ ผู้แต่งประสงค์จะปลูกศรัทธาให้มั่นคงตามความ
เชื่อถือของตน จึงแต่งประชุมชาดกประหนึ่งว่าพระพุทธองค์
ได้ทรงแสดงไว้ชัดเจนว่า มหาสัตว์นั้น ๆ มาเกิด เป็นพระ
พุทธองค์ และบุคคล หรือสัตว์ อื่นนั้น ๆ มาเป็นผู้ในผู้ใน
ปัจจุบันชาติ รูปเรื่องชาดกจึงเป็นเช่นปรากฏอยู่ในหนังสือ
นิบาตชาดก เพราะความเป็นดังอธิบายมานี้ ที่พระสงฆ์ชาว
เชียงใหม่ เอานิทานใน พื้นเมือง มาแต่ง เป็นชาดก เป็นแต่
แต่งตามแบบอย่างหนังสือเก่า ซึ่งพระคันถรจนารักษ์ได้แต่ง
มาแต่ปางก่อน หาได้ตั้งใจจะ หลอกหลวง ผู้หนึ่งผู้ใดว่าเป็น
พระพุทธรูปจะไม่มี พระเจ้าแผ่นดินพะม่าหากเข้าพระทัยหลง
ไปเอง

๑๐) สิริสาชาคก

นายบุญ แสงฉาย (เปรียญ ๖ ประโยค วัดอนงคาราม)

แปล

ตาด ปิยปุคคกา จาคี อิทํ สตุถา เวพฺพวเน วิหรนฺโต
สुकตโทสกรณํ เทวทศตํ อารพภ กเถสิ ฯ

ตถตา สมนเตจพระบรมศาสดาจารย์ เมื่อ พระองค์ทรงดำรงอายุ
พระอิริยาบถอยู่ณพระเวฬุวันวิหาร ทรงพระปรารภพระเทวทศผู้มั่งร่ำรวย
หมายต่างพระองค์ ให้ เป็นคณฺเหตฺตํ แล้วตรัสเทศนาสิริสาชาคกนี้ ให้
เป็นผล มีคำเริ่มต้นว่า ตาด ปิยปุคคกา จ เป็นอาทิ

เนื้อเรื่องแห่งชาคกนี้ มีอยู่ในเรื่องสังฆเภทที่กล่าวถึงพระเทวทศ
หาอธิบายให้สังฆแตกกัน มีใจความที่ท่านพรรณนาไว้ดังที่สาข
ยกมาแสดงให้แจ้งต่อไปน คือเรื่องทพระเทวทศ เริ่มแต่ท่านได้บรรพชา
ในพระพุทธศาสนา จนถึงพระเจ้าพิมพิสารสวรรคต ขอให้ปราษณ
ดูตามทกกล่าวไว้ในเรื่องนั้น

เรื่องในหนังสือว่า ครั้นพระเทวทศทูลขอร้องให้พระเจ้าอชาตศัตรู
ปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารแล้วท่านเข้าไปเฝ้าอีก ถวายพระพรว่า
มหาบพิตร พระประสงค์ของพระองค์สำเร็จแล้ว ดั่งนความประสงค์
ของ อาตมภาพ จัก สำเร็จ ได้ คือ เมื่อ ปลง พระ ชนม์ พระ ทศพล แล้ว
อาตมภาพจักเป็นพระพทขเจ้า แน่ชอน ครั้นถามว่า จะให้ โยม
ทำอย่างไรในเรื่องนี้ ขอถวายพระพร ขอได้ โปรดให้ประชุมพวก

แม่ชฌนุ พระราชาตรัสสั่งให้หา พวก แม่ชฌนุ ๑๐๐ ครอบงุม มีนาย
ชฌนุเป็นต้น มาประชุมกันแล้วตรัสว่า พวกเจ้าจงทำตามถ้อยคำ
ของพระเถระ รับผิดชอบ เท่านั้น แต่ก็ ทรงส่งไปสู่อำนาจของ พระเทวทัต

พระเทวทัตให้ไป พยายาม ปลด พระ ชนมชีพ พระศกาคคเจ้า
ครั้นพวกนายชฌนุไปถึงอำนาจของพระพุทของค ก็ไม่อาจเพื่อจะ
ทำร้ายพระพุทของค ได้ กลับเดือดร้อนในพระพุทของค . ยอมตน
บรรพชาแล้วสำเร็จพระอรหัตต์ เรื่องนี้ ได้ปรากฏ รู้กัน ทั่วไปใน
เหล่าภิกษุสงฆ์ พระภิกษุทั้งหลายจึงสนทนากันในธรรมสภาว่า ท่าน
ทั้งหลายได้ทราบว่า พระเทวทัตได้พยายามเพื่อจะปลดพระชนมชีพพระ
ศกาคคเจ้าด้วยจิตต์ริษยาในพระศกาคคเจ้า แต่ไม่สามารททำให้
สำเร็จได้สมประสงค์ ตัวเองกลับได้รับความเดือดร้อน

ครั้นนั้นแต่ สัมเด็จพระศาสดาเสด็จออกจากถิ่นได้ยาดัน ได้ทรง
สดับถ้อยคำของภิกษุทั้งหลายที่สนทนากัน ด้วยทิพโสตธาตุจึงเสด็จ
ไปสู่ธรรมสภา ประทับนั่งแล้วตรัสถามว่า ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอ
สนทนาเรื่องอะไรกัน เมื่อเหล่าภิกษุทูลให้ทรงทราบแล้วตรัสว่า
ภิกษุทั้งหลาย ไม่ใช่แต่เพียงเท่านั้น ถึงเมื่อก่อน พระเทวทัตก็ได้
พยายามเพื่อจะฆ่าเราเหมือนกัน แต่ไม่สำเร็จ ตรัสดังนั้นแล้วทรง
นิ่งเสีย หม่อมภิกษุทูลขอให้ทรงแต่คงเรื่องนั้น จึงทรงยกเรื่องดอง
แล้วมาแต่คงคงต่อไป

มีใจความพิสดารว่า ในอดีตกาล มีพระราชาพระองค์ ๓ ทรง

พระนามว่าพระเจ้าวัสสกะ ได้เถลิงราชย์อยู่ในปุบผดคันคร พระ
 อัครมเหสีของท้าวเชอทรงพระนามว่า พระนางสุรดี เป็นใหญ่กว่า
 พระสนมনারีทั้งมวญ พระนางมีพระโอรส ๘ พระองค์ องค์แรก
 พระนามว่า สุนัขขัตตะ ที่ ๒ พระนามว่า จันทะ ที่ ๓ พระนามว่า
 สุริยะ ที่ ๔ พระนามว่า สุชนะ ที่ ๕ พระนามว่า สิงหนเทพ ที่ ๖
 พระนามว่า กามเทพ ที่ ๗ เป็นพระโพธิสัตว์

ในเวลาที่พระโพธิสัตว์ทรงถือปฏิสนธิ พระมารดาทรงพระสุบิน
 ว่า ยังมีมหาบุรุษผู้ ๓ ซึ่ง สัมบุรณ ด้วย รูปลักษณะ มียศศักดิ์
 เศษานุภาพ ลงมาจากสวรรค์ชั้นดุสิต สถิตบนอากาศ ก่อวางถ้อยคำ
 อธิปไตยว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า หม่อมฉันไม่ ไร คนต่ำช้า สามีญ
 หม่อมฉันเป็นผู้ปราศจากมถทิน หมดจคมองแล้ว เป็นผู้ที่เกิดแล้วไม่มี
 ใครเด่มอ ครนมหาบุรุษหนักดาวคงนแล้วก็เดือนตลงมานพระนาก
 ได้เข้าไป ในพระนาก ของ พระนาง ๆ คินบวรมณ์ แล้วทรงใคร่ครวญ
 พระสุบิน ทราบแน่แจ้ได้พระโอรสที่มีเศษานุภาพมาก กอบด้วย
 พระปรีชาเปรียบปานพระเจ้าจักรพรรดิ ถ้าเป็นพระราชบิดาก็เป็น
 รัตนาริอัครมเหสีของจักรพรรดิราช

พอรุ่งเช้า พระนางเจ้าได้เสด็จไปเฝ้าพระราชาผู้พระสุภามิ ทูต
 แถดง พระสุบินให้ทรงทราบ พระราชาโปรดให้หาไพร่สำหรับ
 ทำนายสุบินเข้ามาเฝ้า แล้วตรัสเล่าพระสุบินตามที่พระนางทูลไว้ ให้
 ไพร่ฟัง

โหร พิจารณาดู พระสุบิน นั้นแล้ว กราบทูลว่า ขอเดชะตามพระ
 สุบินนี้ พระราชเทวีจักทรงพระครรภ์ เวลานั้นประสูติพระราชโอรสจัก
 เสด็จออกทางพระโอษฐ์ เพราะตามพระสุบินว่า พระราชกุมาร
 ยืนก่ดาวในอากาศ และพระราชโอรสที่จักประสูตินั้น ไม่ใช่คนต่ำช้า
 ไม่ใช่คนพาด เป็นพหูสูตร เป็นขรรคมก๊ก เป็นผู้บริสุทธ์ เป็นหน่อ
 พระพุทธเจ้า ครั้นโหรทูลพยากรณ์ดังนี้แล้วก็ทูลถวายขี้ยมงคล

พระราชเทวีทรงครรภ์ ค่ำพยากรณ์ นั้นแล้วก็ ทรงพระโศมนัสยิ่งนัก
 ไปรดให้ มีถนอ พัทธกษ พระครรภ์ อย่าง กวดขัน เมื่อ ถ้วน ทศมาสพระ
 นางเจ้า จะประสูติ พระโอรสก็ เกิดลมบ้วนขึ้นในพระครรภ์ มีอาการ
 คัด้ายกับจะสำรอก จึงตรัสเรียกพวกสาวใช้ว่า จงนำผ้าทุกุตพัสดร์
 เนื้อละเอียด ราคาแสนค่าตั้ง มากคอยรับสิ่งที เราจะสำรอก พวกสาวใช้
 ใ้ นำผ้าทุกุตพัสดร์ มากคอยรับตามรับตั้ง เมื่อพระนางเจ้าทรงสำรอก
 ก็ทำให้พระราชบุตรผู้บริสุทธ์ เสด็จออกทางพระโอษฐ์ แต่พระนางเจ้า
 กับเหล่าสาวใช้หาได้รู้สักไม่เลย เพราะฉะนั้น สาวใช้ทั้งหลายจึงม้วน
 ฝานนั้นไปเก็บเสีย ในที่ลับ ส้มเด็จพระนางเจ้าได้ประสูติขึ้นมา ทรง
 เห็นพระอุทรเด็กตง จึงทรงดูพระนางก็แล้วคร้ดีถามว่า บุตรของเรา
 คัดออกเมื่อไรพวกเจ้าชักผ้าผันทเบอนเล่มหะที่สำรอกแล้วหรือ ทูลว่า
 ยังพระเจ้าข้า คร้ดีว่า บุตรของเราที่ พวกสาวใช้ คัด ผ่าผนนั้น ออกดู
 ได้เห็นพระราชโอรสซึ่งมีพระฉวีผุดผ่องคดียกกับทองคำ จึงอุ้มไป

ถวายพระนางเจ้า ทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระลูกเจ้าประสูติแล้ว
 พระเจ้าข้า ฯ พระนางเจ้าทรงพระโสมนัสอย่างยิ่ง ทรงส่งพระโอรส
 ด้วยศุภนารีแล้วโปรดให้บรรทมบนบัลลังก์ทอง ฯ นักสนมทั้งหลาย
 ได้นำความไปกราบทูลพระราชาผู้เป็นพระชนก ฯ พระราชาทรงสดับ
 แล้วทรงพระดำริว่า โอรสของเรามีบุญมากทีเดียว แล้วตรัสตั้งเสนา
 คุตตมหาอำมาตย์ ว่า เธอจงเด็อกแม่นมให้ ได้ ๗๐๐ สำหรับโอรส
 ของเรา

เสนาคุตตมหาอำมาตย์จัดสรรได้แม่นมครบ ๗๐๐ ตัวแต่หญิง
 ที่มีถิ่นไม่หย่อนยาน มีรสอันดี เว้นหญิงประเภทที่ค่าเกินไปเป็นต้น
 นำไปถวายให้บำรุงเลี้ยงพระราชโอรส ฝ่ายพระราชก็ทรงเด็อก
 เจ้าหญิงได้ ๗๐๐ สำหรับบำเรอพระลูกเจ้า หญิงเหล่านี้ก็ตั้งใจ
 *เลี้ยงบำรุงพระกุมารมิได้ประมาณ ในเวลาควรเสวยนม หญิงเหล่านี้
 นั้นได้น้อมถนอมถวาย แต่พระราชกุมารไม่เสวย ฯ เพราะฉะนั้นพระ
 นาง สُرดีเทวีเจ้า จึงจำเป็นให้เสวยพระ ถัญญูชารา ของ พระองค์ เอง
 พระราชาโปรดให้จัดสรรหาเด็ก ๆ ลูกอำมาตย์ ๓๐๐๐ คน มาพระ
 ราชทานให้เป็นบริวารของพระราชโอรส

ในวันถวายพระนาม ที่ประชุมมีพระราชาเป็นต้นทำพิธีมงคล
 แล้วถวายพระนามว่า สิริธากุมาร เพราะเหตุที่พระกุมาร ประสูติ
 ทางพระโอษฐ์ ฯ ถ้าเหล่าแม่นมเชิญบรรทมณผ้าดาดมีเนื้อหยาบ
 พระกุมารไม่ทรงถูกคองผ้านั้นเลย ได้แต่ทรงกรรแสงคร่ำครวญ

เพราะฉะนั้นพระมารดาจึงโปรดให้บรรทมเหนือผ้าเพอระเหยยคราคาคัง
 แดง พระกุมารได้บรรทมสบายไม่ทรงกรรแดง ทรงนิ่งไม่มี
 พระสุรเสียงเลย พระกุมารบรรทมหลับไปเองอย่างสบาย แต่ตาม
 ปกติทรงพิจารณาคิดเดี่ยก่อนจึงหลับ

ครั้นต่อมาถึงวันอุโบสถ พระกุมารเสวยพระกระยาหารและ
 ทรงคืนัญญูรต์เพียงหนเดียวเฉพาะในวันนั้น แล้วทรงออกมาทาน
 คัด ๘ ประการ ทรงตรวจดูคัดที่ทรงออกมาทานนั้นเห็นว่าบริสุทธิก็เกิด
 พระมิตติปราโมทย์ ฯ เมื่อประสูติแล้วได้ ๕ เดือน ในวันอุโบสถวัน
 หนึ่ง พระโพธิสัตว์บรรทมในปฐมยาม ครั้นถึงมัชฌิมยามคืนบรรทม
 ได้ทรงคำนึงถึงคัด ๘ ของพระองค์ แล้วทรงรำพึงต่อไปว่า พระชนก
 ชนนีของเราจะรักเราหรือไม่ เราจักทศตของพระหฤทัยของท่านดู เมื่อ
 ทรงดำริอย่างนั้นแล้วทอดพระเนตรข้างโน้นข้างนี้ ทรงเห็นหีบแก้วใบ
 หนึ่งอยู่ในที่ใกล้ จึงทรงอธิษฐานว่า ด้วยอำนาจคิดอันไม่ต่างพล้อย
 ของเราขอให้อัตถภาพของเราเข้าไปซ่อนอยู่ในหีบนั้นเถิด ครั้นทรง
 อธิษฐานอย่างนั้นแล้วพระกุมารก็เสด็จเข้าไปซ่อนอยู่ในหีบนั้น
 พวกพระพี่เลี้ยง และ พระนมคันทนอนไม่เห็นพระกุมาร จึงถาม
 กันว่าพระกุมารไปไหน ฯ ได้แยกกันเที่ยวหา ครั้นไม่เห็นก็พา
 กันร้องไห้ จึงกระเดือกกระเด็นไปทางโน้นทางนี้ ครั้นค้นหาทั่ว
 ทุกแห่งแล้วเมื่อไม่เห็น ต่างก็มีความเคืองคร้อนอย่างยิ่ง พร้อม
 กันไปกราบทูลพระราชเทวีว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระลูกเจ้าหายไป

โดยไม่มีร่องรอยเลย

พระราชเทวีเจ้าทรง สดับแล้วรู้สึกเสียดาย พระทัยแทบ ตมจับ ทรง
พิดาปราศรัยใหญ่ พดางรับสั่งว่า พวกเจ้าจง รีบค้นให้ทั่ว
พระราชวัง เมื่อคนทั้งหลายทูลรับว่า พระเจ้าข้า ข้าพระองค์
จักช่วยกันค้น ส่วนพระนางเจ้าทรงพระโทมนัสอย่างยิ่ง ทรง
พิดาปราศรัยว่า

ดาต มม สีสุปุตต	ดาต หทยปุตตก
ผลิต ว มม หทย	น ปสุสามิ มริสุสามิ ๑
นวมาสีกาหิ ไปเส	อตุรชมุเม กุหิ วเส
เขน นินโต มโต	ทุมโน กิ กุโซ มม ๑
กถิ สิริสา น ทิสฺสติ	ยทิ ขกุโซ ปิสาโจ ๑
ติ อาทาย กุหิ คโต	อุทาหุ สกุโก วิมฺสติ ๑
พ่อทูลหัวของแม่เอ๋ย	พ่อดวงใจของแม่เอ๋ย
หัวใจของแม่จักทำตายเป็นแน่แล้ว	ถ้าแม่ไม่เห็นเจ้า แม่จัก

ตรอมใจตาย

แม่ได้^๕ เฝยงเจ้าเพียง ๘ เดือน พ่อยอดรักของแม่เอ๋ยเจ้าไป
อยู่ที่ไหน ๑

ใครนำเจ้าไปต่างชีพเสียดแล้ว หรือเจ้าน้อยใจโกรธแม่หนีไป
เสียดเอง

ไหนพ่อสิรต่ำจึงไม่ปรากฏ ยักษ์ และบีค่าจตกเจ้าไปไว้แห่ง

โค หรือทำวไทยเทวราชทรงนำไป

ครั้นพระนางเจ้าทรงเพ้อด้วยประการ ฉะฉานนั้นก็เสด็จไปอยู่ที่เฝ้า
พระราชธิดามี กราบทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า พระองค์ได้เสด็จไป
สู่ปราสาทของ พระโอรส แล้วนำมาซ่อนไว้ ในที่กำบัง หรือ อย่างไร
พระราชธิดาถามว่า ทำไมเจ้าจึงกล่าวอย่างนั้นเดาเธอเอ๋ย เมื่อ
พระนางทูลว่า เคยฉะฉานพระตูกเจ้าหายไป พระพุทธเจ้าข้า ครั้น
นั้นก็ทรงเสด็จพระองค์ มีพระเหตุที่ยังดวงงไปหมด ไปรดให้กัน
หากตลอดคราก็มิได้พบ

เพราะฉะฉาน ครั้นพระนางเจ้าทอดพระเนตรหีบแก้ว จึงคิดว่า
ท่านทั้งหลายจงเปิดหีบใบที่ปิดอยู่นั้น พวกพระพี่เลี้ยงทูลว่า ข้า
แต่พระแม่เจ้า หม่อมฉันทั้งหลายไม่สามารถเปิดได้ พระนาง
เจ้าไปรดให้ นำหีบใบนั้นออกมาแล้วเสด็จไปเฝ้า พระราชากราบทูลว่า
พระพุทธเจ้าข้า พระตูกเจ้าเข้าไปอยู่ในหีบนั้นกระมัง ขอได้ โปรด
เปิด พระราชธิดาสั่งให้หาพนักงานคตงมาเฝ้าแล้วคิดว่า พวก
เจ้าจงเปิดหีบนั้น พนักงานคตงนำกุญแจมาเปิดหีบออก ได้เห็น
พระราชโอรสบรรทมอยู่ภายใน รู้สึกดีใจมาก ได้ยกหีบนั้นไป
ถวายให้ พระราชาทอดพระเนตร พระนางผู้รู้ดีเทวีกษัตริย์ทอดพระเนตร
เห็นพระโอรสไม่สามารถยัง พระองค์ อยู่ได้ รับเสด็จไปรับ ด้วย
พระหัตถ์ของพระนาง ทรงอุ้มและกุมพิศพระเศียรแล้วให้ทรงดื่ม
พระถนิมูรต์ TUJDC 17/06/2564
พธางครคิดว่า ตูกรักของแม่เอ๋ย ไฉนพ่อจึงทำ

ให้แม่นากา แอบหนีเข้าไปอยู่ในหีบได้ ครั้นแล้วก็ทรงอุ้มพระโอรส
เสด็จกลับไปยังปราสาทของพระนาง ให้พระเจ้าลูกเสวยพระกระยา
หารแล้วให้บรรทมเหนือแท่นทอง และตรัสตั้งพวกพระพี่เลี้ยงว่า
พวกเจ้าอย่าเผด็จอีกเป็นอันขาด

จำเดิมแต่นั้นมา พระพี่เลี้ยงและพระนมทั้งหลายมิได้ละเมินา
ผลัดกันคอยดูแลห้อมล้อมในทิศทั้ง ๔ เหมือนดาวล้อมเดือนหรือ นาง
กฤษณร ด้อมพระยานัตถ์ทนต์ ฉะนั้น

ก็ในสมัยนั้นมีพราหมณ์ใจบาป คน ๓ ชื่อว่า มัชชทายกะ ได้รับ
ตำแหน่งเป็นเสนาบดี เป็นผู้ตั้งสอน อรรถธรรมแก่ พระราชา
ได้เบียดเบียฬมหาชนด้วยอาการต่าง ๆ มีการข่มขู่เป็นต้น เมื่อจะ
วินิจฉัยคดี รับสินบนแล้วไปถึงศาลวินิจฉัยปลุกพระยานเท็จ ทำให้ผู้
ควรชนะ กัดเบียดเป็นแพ มหาชนพากันน้อยใจมาก พระราชาทรงตั้ง
พราหมณ์นั้นไว้ในตำแหน่งผู้พิพากษาประหนึ่งว่าจะทำลายความดี
ของมหาชนทั่วไป มหาชนเกิดความเดือดร้อน เพราะพระยานเท็จ
เป็นนิตย์

เพราะฉะนั้น พราหมณ์นั้นจึงคิดว่า สิริธากุมารเป็นผู้มีบุญ
มาก เมื่อจะประสูติก็ประสูติทางปาก พอประสูติแล้วได้ ๗ เดือน ก็
เข้าไปซ่อนพระมารดาบิดาอยู่ในหีบแก้วได้อย่างพิสดวง ในเวตทาเจริณ
วีย์ มหาชนจักยกโทษเรา จักถอดเราออกจากตำแหน่ง เพราะฉะนั้น

เราจก็รับฆ่าเขาเดี่ย ๆ กรัน พรหมณ นัน คิดแต้ว รุงเข้า ก็ อาบ หน้า
 ขำระคัวแต้วไปเฝ้าพระราชา พอได้ โอกาสก็กราบทูลว่า พระพุทธ
 เจ้าข้า สิริสากุมารพระโอรส ของ พระองค์ เป็น คน กภาพกัณณ ที่ เคี้ยว
 ความวิบัติจักเกิดมี แต่พระองค์ แน่ เพราะ ตาม ขรรมาตาโลก ดัดัว
 บุคคลทั้งหมต มีมคตา มคแดง หรือปลวก เป็น ต้น ย่อม คดออกออก
 ทาง ทวารต่าง อย่างไรสิริสากุมาร นี้ จึงประสูติ ทางทวารบน เมื่อ
 ยังทรงพระเยาว์ ก็เสด็จเข้าไปชอน พระองค์ เดี่ยในหีบแก้ว ที่ ดันกัญญา
 ใต้ พระกุมารนี้ ขรรอยจะเป็นยักษ์ รากดษ หรือบีศาจ จึงสามารถทำ
 ตัวให้เด็กได้ ขรรตามนุษย์ย่อมไม่อาจ ข้าพระพุทธเจ้าเห็นเหตุ
 อนัน จึงขอกกราบทูล ว่า พระราชากุมารนี้ เป็นคนกภาพกัณณ จะทำให้
 เกิดอุบัตวินตราย ถ้าพระองค์ยังทรงถือว่าเป็นพระโอรสของพระองค์
 อยู่ จักเกิดอันตราย ๓ อย่าง คือ อย่าง ๑ ความนิบหายจักเกิด มีแก่
 มหาชน อีกอย่าง ๑ พระองค์ หรือประเทศจักถ่มจม อีกอย่าง ๑
 พระ มเหสี หรือ พระประยูรญาติ จัก เป็น อันตราย ถึงชีพิตักษัย

พระราชาทรง สดับแต้ว มีพระหฤทัย พรันพริง จึง ตรัสถามว่า
 ท่านเสนาบดี นี้เราจะทำอย่างไร ทูลว่า ขอได้ โปรดให้นำพระราช
 กุมารลงเรือ ออก ไปทิ้งเดี่ยใน มหาสมุทร ตรัส คอบว่า ท่านฆ่า
 เดี่ยเองเถอะ ๆ ทูลว่า พระพุทธเจ้าข้า โสहित ของ พระ กุมาร นี้ ตกใน
 ที่ใด จักเกิดไฟไหม้ ในที่ นั้น ๆ ตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น ท่าน จงไปเฝ้า พระ

เทวี ทูลให้ทรงทราบ เรื่องนี้ ท่านเสนาบดีก็ไปเฝ้าพระราชเทวี
ถวายบังคม แล้วกราบ ทูล ว่า พระโอรส ของ พระแม่เจ้า เป็น คน กภาพ
กณณิ พระเจ้าอยู่หัว ครัดสั่งให้นำพระราชกุมารนี้ ลงเรือ ออกไปทิ้ง
น้ำมหาสมุทร ใน วันนั้น พระพุทธเจ้าข้า

เมื่อ พระนางเจ้า ทรงสดับ เรื่องนี้ แล้วให้ มี พระหฤทัย เศร้าโศก
เร่าร้อน บิรมประหนึ่ง ว่า จะมีดวงหทัย ทำตายออก ๗ ภาค มี พระ
หฤทัยไหวหวาด ปานดังบุคคลตกจากยอดเขาอันสูงชัน ไม่สามารถ
กดั้นพระโศกใจ ได้ก็ทรง พระกรรแสง พดาง ทาง กอด พระตุกเจ้า เข้า
ไว้กับ พระทรง ครัดว่า พระตุกเอ๋ย ไฉนพระบิดาของเจ้า จึง โปรด
ให้นำเจ้าลงเรือออกไปทิ้งเสียในทะเลหลวง พระนาง ทรง รำพัน
อย่างนั้นแล้วก็เสด็จไปเฝ้าพระราชธิดามีทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า ไฉน
พระองค์ จึง โปรดให้ เเนรเทศ พระราชโอรสเสียเล่า เมื่อ ครัด ตอบ
ว่า เสนาบดี เขาบอก ว่า โอรส ของเรา เป็นคน กภาพกณณิ จึง กราบ ทูล
ว่า พระพุทธเจ้าข้า โอรส ของหม่อมฉัน เป็น ผู้มีบุญมาก เวลามาประสูติ
ได้เสด็จออกทางพระโอษฐ์ ไฉน เสนาบดี จึง กล่าว ว่า เป็นคน กภาพ
กณณิ ขอ พระองค์ อย่าทรง เชื้อถือ ถ้อยคำ ของ เสนาบดี ๆ นี้ เป็น
คน มีสันดานริษยา ครั้นมา โอรส ของหม่อมฉันแล้ว ภายหลังจักปลง
พระชนมชีพ ของ พระองค์ แล้ว จัก ชิง ราชสมบัติ พระพุทธ
เจ้าข้า

พระราชธิดา ครัดตอบว่า เสนาบดี เขากล่าวดังนั้นแต่เป็นคำอันแท้

จริง โอรสของเราคนหนึ่ง^๕เป็นคนกาพกัณเณ^๕ เพราะฉะนั้นขอเจ้าอย่า
 เสียตายเลย ตัวเจ้าและพี่จักหนีหาย เพราะโอรสคนหนึ่ง^๕ เมื่อพระนาง
 เจ้าจะทอดขอต่อไป จึ่งตรัสพระคาถาว่า

มา โข โน ปุตฺตํ อวธิ มชฺชหายกสฺส เทหิ

โส ทาสี เปสสิ กาสิ หตฺถิอสุเส จ ปาเลหิ ฯ

มา โข โน ปุตฺตํ อวธิ นิคฺคณฺทิกาทิ พนฺเช

หตฺถิอสุเส ปาลเยหิ ทาสกมฺมการํ การ ฯ

มา โข โน ปุตฺตํ อวธิ นิคฺคณฺทิกาทิ พนฺเช

มชฺชหายกสฺส เทหิ ภิกฺขาจริยํ จราเปสิ ฯ

มา โข โน ปุตฺตํ อวธิ นิคฺคณฺทิกาทิ พนฺเช

อสุสณฺณานิ อฺชฺเชหิ หตฺถิณฺณานิ อฺชฺเชหิ ฯ

มา โข โน ปุตฺตํ อวธิ มชฺชหายกสฺส เทหิ

มา ปพฺพาเซหิ จ รณฺฐา ทาสกมฺมํ กริสฺสหิ ฯ

แปลว่า ขออย่าปลงพระชนม์พระโอรสเสียเลย จง พระ

ราชทานให้แก่มีชชหายกเสนาบดี้เกิด เขาก็ได้ทำให้เป็นทาสแต่ละคน
 ช่างใช้ เขาก็ได้ให้เลี้ยงช้างม้าของเขา ขออย่าปลงพระชนม์

พระโอรสเสียเลย โปรดให้ไล่ห้วงคอ มอบตัวให้แก่ท่านมีชชหายก
 ให้เขาบังคับให้เที่ยวขอทานเกิด ขออย่าปลงพระชนม์พระโอรส

เสียเลย โปรดให้ไล่ห้วงคอคิดตัวไปให้เป็นคนดำหรับเทมุดช้างมุด
 ม้าเกิด ขออย่าปลงพระชนม์พระโอรสเสียเลย จงพระราชทาน

ให้แก่ท่านมัชชทายกะ อย่าเนรเทศจากแคว้นแคว้น จงให้เป็นคนทัก
งานตามประดำทาดัดเกิด

พระนางเจ้ากราบทูต อ่อนวอน พระราชต์วามตงน แด่วักทรง คร่ำ
ครวญกตั้งเกิดออก ไปมา พระราชาผู้ พระต์วามี่ทรงต์ค้ำพิดาป
ของพระเทจมีประการต่าง ๆ ให้เป็นประหนึ่งว่าดวงพระหฤทัยจักทาดาย
มี พระ นัย เนตร ๒ หอง ไป ด้วย พระ อดส์ชด ชารา ได้ เด็ดจ เข้าที่
บรรทม

ตนมก้านัดใน ทั้งหมดเมื่อได้ เห็น พระราชาทรง พระกรรแดง เช่น
นั้น ต่างก็ไม่สามารถดำรงตนอยู่ได้ พร้อมกันร้องให้ กตั้งเกิดออก
เป็นระนาวไป คด้ายกับบารงอนดมเพ็ดชะหิงพดยายณะน

ครั้งนั้น พระนางเจ้า ทรงอุ้ม พระ โอรส ๓ คน จุมพิต พระเคี้ยว
พลางทางเด็กลงจากปราสาท ครัดบริภาษมัชชทายกะพราหมณ์
ว่า เฮ้ย มัชชทายกะผู้ชั่วร้าย ไฉนเองจึงไม่นำบุตรธิดาของเอง
ไปทิ้งน้ำเตี้ยเต่า ตงนเป็นตน แด่วักทรงคร่ำครวญต่อไป

บรรดาข้าราชการบริพารทั้งทาดาย คอพระพลเพียง นางนมทาดัดทาดัด
ได้ ฟังเรื่องอันเผ็ดร้อนเช่นนั้น ก็พากันร้องให้ กตั้งเกิดออกระทวยไป

ในคราวนั้น ฝ่ายวามัชชทายกเส่นาบดี จัดแจงเรือคังมณฑป
อันหนึ่งไว้ เพื่อพระโพธิสัตว์ ราชกุมารแล้ว บังคับพราหมณ์ ๘ คนว่า
พวกท่านจงไปปราสาทของพระเทจ ทูตพระนางเจ้าว่า พระพุทธ
เจ้าชา บคนมัชชทายกเส่นาบดีบังคับให้ พวกข้าพระพุทธเจ้ามานำ

พระราชโอรสไป

พราหมณ์ทั้ง ๗ นักรับคำของเสนาบดีนั้นแล้วก็ไปเฝ้าพระราชเทวี
กราบทูลตามที่ได้รับคำสั่งไป พระนางเจ้าก็ครัดบริภาษ พราหมณ์
เหล่านั้นโดยประการต่าง ๆ แล้วก็ไม่ยอมพระราชทาน พระโอรส
พวกพราหมณ์ได้พากันกลับไปแจ้งแก่มัชชทายกเสนาบดี ๆ จึงบังคับ
ว่าพวกท่านอย่าเชื่อฟังคำของพระราชเทวี จึงไปนำพระราชกุมารมา
ให้ได้ พราหมณ์เหล่านั้นก็กลับไปกราบทูลพระนางเจ้าอีก
พระนางเจ้าก็ไม่ยอมประทาน พวกพราหมณ์ได้กราบทูลขอถึง
๓ ครั้งก็ไม่ทรงยอมแก่ มัชชทายก จึงตั้งเป็นคำขาดว่า พวกเจ้า
จงแย่งเอามาให้ได้ อย่าได้เกรงกลัว แล้วส่วนตนก็ไปเฝ้ากราบทูล
เรื่องนั้นแก่พระราชบิดา ฝ่ายพราหมณ์เหล่านั้นได้พร้อมกันกลับไป
กราบทูลพระนางเจ้าว่า บิดของท่านมัชชทายกโกรธมาก ตั้งให้พวก
ข้าพระพุทธเจ้าชิงเอาพระโอรสไปให้ได้ กราบทูลอย่างนั้นแล้วก็เอาม
มือไปเพื่อจะจับพระราชกุมาร ด้วยบุญญาภพของพระราชกุมาร
บันดาลให้มือของพวกพราหมณ์ขาดกระเด็นไปประจักษ์ตา พราหมณ์
เหล่านั้นก็กลับไปหา มัชชทายกเสนาบดีทั้งมือกำดั่งมี โลหิตไหล ไตรม
แล้วได้เล่าความเป็นไปให้ทราบ ท่านมัชชทายกก็ตั้งให้คนอื่น
ไปอีก พวกพราหมณ์รับคำสั่งแล้วก็เวียนไปเวียนมาเพื่อทูลขอพระราชกุมาร
แก่พระนางเจ้าถึง ๗ ครั้ง พระนางเจ้าครัดว่า แน่ะ พ่อทงหดาย
พระราชบุตรทงหดายของเราที่ยังไม่รู้เรื่องนเดย เราจักต้องบอกให้

รู้ทั่วกันก่อน แล้วพระนางเจ้าก็ตรัสให้พวกสาวใช้ไปทูลพระราชโอรสทั้งหลายทุกองค์

เหล่าสาวใช้ ได้พากันไปยังปราสาท ของพระราชกุมารทั้งหลาย แล้วทูลว่า บัดนี้พระราชมารคามีพระเสาวนีย์สั่งให้เชิญเสด็จไปเฝ้าพระเจ้า

ครั้งนั้นเมื่อพระราชกุมารเหล่านั้นยังไม่เสด็จ กามเทพราชกุมารเสด็จก่อน ครั้นทรงสดับ ประพฤติการในสำนักพระมารดา แล้วได้เสด็จไปเฝ้าพระบิดา ถวายบังคมแล้วประทับนั่งในที่สมควร จึงกราบทูลถามว่า พระพุทธเจ้าข้า พระองค์โปรดให้เนรเทศพระเจ้าน้องของข้าพระบาท จริง หรือ พระพุทธเจ้าข้า ครั้นตอบว่า จริง ถูกอภัย เพราะสิริธำมรงค์ น้อยชาย ของเจ้า เป็นคน กภาพกัณณี เจ้าอย่ามัวหลงรักเลย

กามเทพกุมาร ทรง สดับ พระราช คำว่า แล้ว ก็ ทรงพระกรร แต่ง คร่ำครวญ ได้ตรัสพระคาถาว่า

มา โน ทวี กนิฏฐิ อวธิ	วิญญูเต อมฺเห ปสฺเสสสิ
หตุถิกเต อสฺสคเต	ยฺหุเช ยฺหุชฺชมานเ ปสฺส ๑
ปัจจนฺตาณฺวิกปฺปิเต	อมฺหาทีเส นโยเชนฺติ
อการณา ปพฺพาชิตฺถ	อญฺจานํ ปิยปฺตฺตํ หนฺนฺญา ๑
ปฺตฺตปฺปยา สกฺกณิกา	คณิ ชฺรานิ กตฺวาน
ปฺตฺตนิวาสิโน อทา	กสฺมา ปิยปฺตฺตํ อมา ๑

มชชหายกวจน์	มา สททเหยุชาถ	คุเมห
อกคณฺณปุริโส ๑	อิจฺฉาปกโค	จ วเท ๑
มา โข คุวํ กนิฏฺจํ อวธิ	ทาเส เทหิ	มชชหายสฺส
ภิกฺขุชาจริยํ ชวิสุสาม	อสฺสณฺกเน	อชฺชเชม ๑

แปลว่า ขอได้โปรดไว้ชีวิต พระเจ้าน้อง ของข้าพระพุทธเจ้าด้ก
 ครั้งเกิด พระองค์จะได้ทอดพระเนตรชมพวกราชข้าพระพุทธเจ้าซึ่งเจริญ
 ด้วยชน พระองค์จะได้ทอดพระเนตรพวกราชข้าพระพุทธเจ้า ซึ่งฝึกวิชา
 ช่าง วิชาม้าในท้องสนาม เมื่อ ชายแดน พระราช อาณาเขตต์ เกิด
 กำเริบขึ้น จะได้ทรงใช้ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายต่างพระองค์ พระองค์
 โปรดให้เนรเทศพระเจ้าน้องโดยไม่จำเป็น พระองค์ โปรดให้ปลง
 พระชนม์พระบิษบุตร โดยไม่สมควร ๑ หมูนก ซึ่งรักลูก ยังรู้จักทำ
 เรือนรังให้ลูกอยู่ ไฉนเล่า พระองค์ จึงจะฆ่าพระเจ้าลูกอันเป็นที่รัก
 เดียว ขอพระองค์อย่าทรงเชื่อถ้อยคำของมชชหายกะเดย เพราะ
 เขาเป็นคนอกตัญญู มีแต่ความริษยาประจำใจ ขออย่าได้ฆ่า
 พระเจ้าน้อง ของข้าพระบาท เดย จง พระราชทานให้เป็นทาส ของ
 มชชหายกะเกิด ข้าพระบาททั้งหลายจะขอเดียงชีพจะรับชู้ระเป็นคน
 เทมุดช้างม้าตามประดาซาก ๑

พระราชาทรง สดับ คำว่าพัน ของ พระกุมาร เช่น นั้น ได้ที่
 ประหนึ่งว่า พระฤทธิย์ จะ ทำตาย มีพระเนตร ทั้ง ๒ พุมฟอง ด้วยพระ
 อดิษฐ์ชด ทรงสวมนกอดพระเจ้าลูกแล้วปลอบประ โดมว่า พ่อผู้เป็น

บุตรสุดที่รัก ขอเจ้าจงอย่าทุกข์ โศกไปเลย น้องของเจ้าเป็นคน
กาฬกัณณี เมื่อเขาเคิบโตขึ้น เขาก็ฆ่าพ่อและมารดาของเจ้าทั้งคัว
เจ้าด้วย โดยเหตุนี้บิดาจึงให้กำจัดเสียจากพระนคร

พระกุมารทรงสดับพระดำรัสของพระบิดาฉนั้นแล้ว หมดหนทาง
ที่จะกราบทูลอ่อนวอนค่อไป จึงทูลตาดลับไปเฝ้าพระชนนี ฝ่ายว่า
พระกุมารทั้ง ๖ องค์ต่างก็ทรงกรรแสงพิลาปขัดแค้นพระทัย ทรงเพื่อ
ไปด้วยประการต่าง ๆ

เหล่าพราหมณ์ที่รับบัญชา ของมัชชทายกะ ก็พร้อม กันมาถึงพอ
ดี ก่าดังจะเปิดพระทวารปราสาทเข้าไป ครั้นนั้นกามเทพราชกุมาร
ทรง แด เห็น ก็มี พระทัยกรวดกราด จึง ฉวยชกพระขรรค์ ปราดไป
ปรารภ จะ ต้าง เหล่าทวาริกร พวก พราหมณ์ ได้ แดเห็น จึงรีบ หดบ
เสียดแล้วทูลว่า ขอเฝ้าพระบาทอย่าฆ่า พวก ข้าพเจ้า ผู้ เป็น พราหมณ์
เลย เพราะเฝ้าพระบาทจะได้รับพระราชอาชญา ฯ

ครั้นนั้น พระราชกุมาร ทั้ง ๖ องค์ ก็พร้อม กัน ตรงไป สู่ ที่ เฝ้า
พระราชบิดา ถวายบังคม แล้วทรงพิลาปคร่ำครวญ พดางกราบทูล ขอ
ชีวิต พระเจ้าน้อง ด้วยคำอันเป็น คาถา ว่า

อมุเห ปจัม มาเณหิ มา เม หทยิ ผาเลหิ
ปุตโต ตว สุขุมาลอ สุนทโร อลงกโตว
มา จ ตัม ปพพาเชยฺยาสี มม หทยิ ผาเลสฺสติ ฯ

ยนฺนุน มยฺ ชาเนยฺยํ ฤๅการกุเลสฺ วา
 ปุกกุสกุเลสฺ วา ฤๅเสสฺ วา ชาเตยฺยํ
 น ราชกุเล ชาเตยฺยํ น หิตํ ราชวโย ๗
 เนื้อความว่า ขอพระองค์ จงฆ่าข้าพระบาทเสียก่อนอย่าเพื่อ
 คุ้ม ทำตายดวงใจ พวกข้าพระบาทเลย พระเจ้าตูก ของพระองค์ ยัง
 ทรงพระเยาว์นัก ทั้ง มีพระ โฉม อังคงาม ขอ พระองค์ อย่าโปรด
 ให้ ก่าจัดเสียเลย หัวใจของ ข้าพระบาท ทั้งหลาย จัก ทำตาย ถ้า
 ข้า พระบาท ทั้งหลาย รู้ เรื่อง เช่นนี้ จะ ขอ เกิด ใน ตระกูล ช่างรถ
 ตระกูลคนรับจ้าง หรือตระกูลพ่อค้า คงไม่มาเกิดในตระกูลเจ้า และ
 คงไม่ได้รับ ความเคียดร้อน เช่นนี้ ๗ ครั้นพระ กุมาร ทั้งหลาย กราบ
 ทูล ดังนี้ แล้วไม่ สวม พระ ประสงค์ ก็ พร้อม กัน กลับ ไป เฝ้า พระ มารดา
 ครัดเรียกพราหมณ์เหล่านั้นไป เฝ้า รับสั่งว่า ท่านทั้งหลาย พวกเรา
 ผู้ เป็น พทั้ง ๖ คน จะขอ ชมพระกาย อันปานประหนึ่ง ว่าท่อนทองแห่ง
 พระเจ้าน้องของเรา ขออย่าฆ่าพระเจ้าน้องของเราไปเลย จงยกให้
 พวกเราเกิด พวกพราหมณ์ ก็ไม่ยินยอม จึง ครัด อ้อนวอน ว่า
 พวกเราจักให้ทอง ๗ แล่น ๗ ร้อย พร้อม ทั้ง ช่างม้ารถ โคผู้แม่โค
 ทาสทาสี แก่ท่านทั้งหลาย พวก พราหมณ์ ก็ไม่ยอมรับ จึง ครัด
 ว่า พวกเราจักให้ทองคำแก่ท่าน ทั้งหลาย คนละ ๗ แล่น พวก
 พราหมณ์ ก็ไม่ยอมรับ จึง ครัดอ้างความจริง ว่า ท่านทั้งหลาย
 ถ้าพระเจ้าน้อง ของพวกเรา ทรงพระ เจริญวัย จะเป็น คน กภาพกัณณิ

และพระบิดาของพวกเรา ก็มีพระฤทัยประทุษร้ายแล้ว ขอท่าน
ทั้งหลายจงตัดมือ เท้า และปากของพวกเรา ๆ ให้ปฏิญาณแก่ท่าน
ทั้งหลาย อย่างนี้ พราหมณ์เหล่านี้ ก็พากันนั่งอยู่

พระราชเทวีจึงครัดกะ พระราชโอรส ทั้ง ๖ พระองค์ ว่า ขอเจ้าทั้ง
หลายอย่าทุกข์ร้อนไปเลย อีกอย่าง ๑ เจ้าทั้งหลาย อย่าพอใจ
ธรรมดา มียูว่า มารดา ย่อม รักลูกไม่ เต็มอกัน พ่อ สิวด้าน้อง
ของพวกเจ้านี้ ยังไม่ระทม เพราะฉะนั้น มารดา จะต้อง ไปกับเขา
พ่อ กามเทพนี้ เต่า ก็ยัง เต่า อยู่ จึงฝากตัวอยู่กับพระราชบิดา ระวง
ตัวให้จงดี คู่ตั้งที่เป็นคุณแต่โทษ พระนางครัดคงนแล้ว เข้าดม
กอดพระกามเทพราชโอรส ทรงจุมพิตกระหม่อม ออมเกศ พดางทาง
ทรงระห้อยหวน

พระราชโอรสทั้ง ๖ มีดุนักจักษุราชกุมารเป็นประธานได้ทรงสดับ
พระคำรัสสั่งของพระชนนี ต่างก็หมอบตงแทบพระบาทพระมารดา
ทรงพระกรรแสงให้ สอน ตั้งพระสุรตำเนียงระงมไป กตงเกิดออก
ระทบ ระทวยไม่ เป็นสมฤดี พดางว่าพัน ว่า เต่า กระหม่อมฉัน
ทั้งหลาย ได้ทำบาปไว้ โนปางก่อนอย่างไรหนอ จึงมาได้ พัดพราก
พระชนนีทั้งพระเจ้าของอันแต่หนที่จะรัก ถึงซึ่งความวิหาค์ในบัดนี้ ๆ

บรรดา เหล่าราชบริพาร ทวทั้ง พระบรมมหาราชวัง คือ พระพ
เพียงนางนมสาวใช้ บ่าวไพร่ทั้งชายหญิง มิ ได้มีผู้ ไตสำมารถกถน
ความโศกใจ ได้ พากัน ปรีเวทนา กระตบ กระต่ายบน พร้าเพื่อไป

ต่าง ๆ สุดที่จะพรรณนา

ฝ่ายพระราชเทวีเจ้ารับสั่งให้ พระพิ เที่ยง ทงหตายรับจัด เอาแก้ว
 อัญมณีค่าคู่ ๓ ฝ่ายราคาแสนคู่ ๓ เครื่องเล่นของพระราชกุมารมีรูปช้างม้า
 เป็นต้น อัญมณีราคาด้วยทองและเงินบริบูรณ์ ๓ ให้เหล่าสาวใช้ ถือ
 ตามเสด็จ ส่วนพระนางเจ้าทรงอุ้มพระโอรสเสด็จลงจากปราสาท
 ประทานพระโอวาทแก่ราชบริพาร มีต้นมนก้านัดโนเป็นต้นว่า ท่าน
 ทงหตาย ขออย่าต่อสู้แย่งชิงกัน ด้วยอำนาจอกติ & ประการ คือ
 ความรัก ความเกลียด ความโกรธ ความกลัว อย่าเมาเมื่อด
 หมึนประมาท จง ปราศจากทุกข์ มีแต่ความสุขทุกเมื่อเกิด เราจัก
 ขอตาท่านทงหตายไปตามยถากรรม ครั้นทรงปราศอุณอย่างนั้นแล้วก็
 เสด็จไปเฝ้าพระราชสวามี ถวายบังคมและกราบทูลว่า ข้าแต่
 พระองค์ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ขอพระองค์จงทรงดำราญทุกพระ
 อริยาบถเกิด หม่อมฉันจักกราบทูลถวายบังคมตาไปรับทุกข์ และ
 จักถึงซึ่งที่สุดชีพในวณนี้ บัดนี้หม่อมฉันขอถวายบังคมตาเป็นครั้งที่สุด
 ขอเฝ้า กราบทูล อ้อตา เป็น ครั้ง ที่ สุด แล้ว พระพุทธเจ้าข้า ขอพระ
 จอมเกศจง ทรงพระดำราญ หม่อมฉันผู้ ตกยากจักถวายบังคมตา
 เมื่อพระนางเจ้ากราบทูลจนแล้วก็ทรงอุ้มพระราชกุมารเสด็จออกจาก
 ที่เฝ้า ฝ่ายพระพิศตรออกจากพระราชวัง ฯ

เหล่าชาววังและทวยนาคร อำมาตย์ พลโยธาหารเป็นต้น ต่าง
 ก็เอามือออกมากร้อร้องให้ ตามส่งเสด็จ พระนางเจ้าเสด็จถึงท่านที่ ทอด

พระเนตรเห็นมหาชนและพระราชโอรสกำลังปริเทวนาการ ก็ประทาน
พระโอวาทว่า ขอท่านทั้งหลายอย่ารำรังไปเลยอย่าเสียใจไปเลย
เราทำกรรมไว้ อย่างไร ก็จักต้องได้รับผลอย่างนั้น ๆ

ปวงชน ได้สดับ พระโอวาท อย่างนั้น ก็พากัน สดุดใจ ดะห้อยให้
พลงทางกต่างคาถาว่า

อโยธา มยหิ อิช วสนุตี	สาสินโมทนํ ภูณชิ
สุจิมํสุปเสจัน	โลณปานเมว อคฤ
รูกุขผลานิ อลทุธา	กถิ กานนติ อโยธา จ ๆ
สทปุลลสุวณฺเณ จ	รชฏสตราจเก
ภาชเน หิตฺวาน อมฺมา	รูกุขปตตานิ คณฺหนฺตา ๆ
กถิ ภูณฺชนฺติ ขตฺติยา	กุฎฺฐาคารเ สยิตฺวา
นิวาเต มุสฺสีตคฺคเล	นาวายนฺทานิ สยนฺตา ๆ
วาตาคปมุสฺสีดาว	กถิ กานนติ ขตฺติยา ๆ
ปลฺลงฺเกสุ สยิตฺวาน	โคณเก จิตฺรสนฺจเต
นาวายนฺทานิ ผลเก	กถิ สยนฺติ ขตฺติยา ๆ
ตกรจนฺทเนน ปี	คนฺชเกน วิลิมฺปีตฺวา
รโชชฺลฺลานิ ธาเรนฺโต	กถิ กานนติ ขตฺติยา ๆ
จามรีโมรหตฺเทหิ	ชีวิตงฺคา สุเช จิตา
มุจฺจรา ทํเสหิ มกเสหิ	กถิ กานนติ ขตฺติยา ๆ

ความในคาถานี้ว่า เมื่อพระแม่อยู่หัวเจ้าประทับอยู่ในพระราชวัง

เดวย แต่ พระกระยาหาร ด้วน มี รต อัน เอม โอร จะ ไป เดวย
 ผลไม้ต่างพระศุทธา โภชน์ ได้อย่างไร จะทรงพระราชณะทองและเงิน
 ไร่ ไบไม้ รองเดวย ได้อย่างไร ฯ เคย บรรทม ในปราสาท อัน แด่น
 ประเดวี รุหาชองดมมิ ได้ บัดนี้ จะบรรทม ในเรืออัน ไม่มี เครื่องกั้นดม
 และแตกอย่างไรหนอ เมื่อก่อนเคยบรรทมบนบัลลังก์อันปูลาดด้วย
 ผ้าขนอนอันอ่อนละมุน บัดนี้ จะบรรทมบนแผ่นกระดานในเรือคือนาถ ฯ
 เคยทรงดูบได้ด้วยกฤษณาจุนจันทร์ ตระดรงถ้วนน้ำหอมอันวิเศษ
 บัดนี้ จะทรงพระเต โตต่างคัน โขทกดูยากใจ ยามจะบรรทมมีพนักงาน
 คอย โบก ด้วย พัด หางมยุรา จะ ไป บรรทม เป็น ภาึกษา เหลือบ ยุง คู
 แด่นเชิญ

เมื่อ ทวย ราชฎี ทั้ง หตาย พร้า ราชัน อย่าง แด่ดงมา เหล่า
 พราหมณ์ ที่ ชัว ช้า ก็ อัญเชิญ พระนางเจ้า และ พระโอรส ดงประทับ ใน
 เรือใหญ่ แด้ว เอา เรือ นำส่ง ออก มหา สุมุทร์ ไปได้ ๓ คาพยุด จึง
 ปลดอย เรือ นั้น แด้วพากันกลับ เรือ นั้น ก็ ดอย ไป ในท้องมหา สุมุทร์
 แต่ มีผู้รักษา กักบไป เป็นคันว่า นางมณีเมขลา ซึ่ง มีหน้าที่ คอยดูแล
 มหา สุมุทร์

ชาวพระนคร พากันตาม ส่ง แด่คัจ จนกระทั่ง ผั่งมหา สุมุทร์ สุด
 ดามารถ ที่ จะ ตาม แด่คัจได้ แด้ว ก็ พร้อม กัน ราชให้ อยู่ ที่ ผั่งมหา สุมุทร์
 นั้นเอง หมุนก ได้ ยิน เดียง ชาว พระ นคร ร้อง ให้ ต่าง ก็ โผ ผิน
 บินชนดูอากาศ โดยความตกใจ มหาชน แดเห็น หมุนก นั้น จึง ร้อง ส่ง

ด้วยคาถาประพันธ์ว่า

สกุณ มีสมิฉนติ อุษยสสุ สมุทฺทมชณิ

รณฺโณ มเหสี สปุตฺติ สมุทฺเท กาลกตํ ๑

สกุณ มีสมิฉนติ อุษยสสุ สมุทฺทมชณิ

รณฺโณ มเหสี สปุตฺติ สมุทฺเท กาลกตํ ๑

ดูก่อน นกทั้งหลาย ถ้าเจ้าทั้งหลาย ต้องการเนื้อ จงบิน ตาม

พระผู้เมเหสี และ พระโอรส ของ พระราชา ไป ยัง ท่าม กดาง มหาสมุทร

เพราะกษัตริย์ ทั้ง ๒ พระองค์ คงจะ งดวรรคตใน มหาสมุทร เป็น แน่ ๆ

มหาชนรื่องดังหมูนกอย่างยกมาแต่ดง นี้ แล้ว ก็พากันรื่องให้

ว่าไร มีความเดียดใจ ถึงกับเป็นลมตมตมตงทั้งยืน มิได้มี ผู้ใด ผู้หนึ่ง

ซึ่งจะตามมารถ คักนำมารคกันเพื่อให้ พนัสติ

ครานั้น พิกพ แห่ง ท้าวตักกเทวราช ก็ แด่ดง อาการ เร้าร้อน

ด้วย อานุภาพ เมตตา ที่มหาชนแม่ ไป ใน พระโพธิสัตว์ ทำให้ท้าว

ตักกเทวอินทร์ ทรงพระจินตนา ว่า นี้จะมี เหตุ อะไรหนอ ครั้น ทรง

ทราบ ว่า บคน มหาชน ซึ่งมี เมตตาจิตต์ แก่ หนอ เนื้อ พระชินศรี

กาดังเพียบพร้อมด้วยความ โศกถึงกับสิ้นสมถิต ควรเราจะบันดา

ให้ ฝน ไบกขรพรรัชตกต้องมหาชนในกาตบดิน ครั้นทรงพระคำริ

อย่างนแล้ว ก็ทรงบันดาให้ ฝนชนิด นั้น ตกทันที

เมื่อ มหาชน มีร่างกายอันชุ่มชื้นด้วยน้ำฝน ก็ได้สติ พนชน ทุกคน

แล้วพากันรื่องสรรเสริญ พระคุณ ของพระโพธิสัตว์ มีใจ โดมนัส

ปราโมทย์ บ่ายหน้ากตบยงที่อยู่ ของคน โดยสวัสดิภาพ
 จำเดิมแต่่นั้นมา มหาชนชาวพระนคร ทว้ทั้งมวญ มิได้มี ผู้
 โด ผู้หนึ่ง ซึ่งจะเด่น มหรรศพ เมื่อก่อน คน ท้งหลาย ได้พากัน มีการ
 เด่น ส่นุกว่าเวิง เป็นนิตย์ ทุกวันคืน พระนครนั้น มิ ได้ ดังบ ด้วยเดียง
 ๓๐ ประการ คราวนั้นเย็นเงียบไม่มีเดียงแต่คงความรื่นรมย์ คด้าย
 กับ บ้าช้า ชาวพระนคร ทุกหมู่เหล่า มีแต่คังหน้าบ่าเพ็ญกุศตมีจำแนก
 ทานเป็นคัน แด้ว ถวายส่งนกุศต แต่พระโพธิสัตว์ ท้งพระมารดา ด้วย
 คำว่า ขอ ผลบุญ อนัน จงถึงแก่กษัตริย์ ทง ๒ พระองค์ ขอ เทพเจ้า
 ทงปวงจงรับส่งนบุญนี้ แด้ว ตามคัมครุองกษัตริย์ ทง ๒ พระองค์ เกิด
 ครงนั้น เทพเจ้า แดะเหล่า อสูรกัญญา ได้ พร้อมกัน เดีคัง ลงจาก
 เทวโลก มาตามรักษากษัตริย์ ทง ๒ พระองค์ ประโดมให้ คดาย พระ
 โศก ด้วยบรรเดงคนตรีทิพย์ ถวายเดียง ๆ เดียง คนตรี แดะขบร้อง
 แห่งเทพเจ้า ท้งหลาย นั้น คังสนัน ไต้ยินไปท้วพระคร ชาวพระนครได้
 พัง เด่น เป็นสุข ทุกคัน

พระโพธิสัตว์เดีคังประทับในเรืออันดอยไปในมหาสมุทร มีเทพ
 บริวาร คอย พิทักษ์ อยู่ ถึง ๕ เดือนไม่ เค็ดอนคดาด คราวนั้น ยังมี
 พราหมณ์ คน ๓ ชื่ออัยยกะ เป็นผู้ ดำรงอยู่ในตำแหน่งเดีนาบคี่แห่ง
 พระเจ้ามหาประถม ซึ่งเป็นพระชนกของพระเจ้าวัสส์วัตดี เมื่อพระ
 เจ้ามหาประถมเดีคังสวรรคตแล้ว อัยยกะเดีนาบคี่ได้ยกราชสมบัติ
 ถวายวัสส์วัตดีราชกุมาร ด้วยยกตำแหน่งเดีนาบคี่ให้ แก่มัชชทายกะ

พราหมณ์ ส่วนคนทูตดาออก โดยอ้างว่าแก้แค้นจะขอไปอาศัยอยู่นอก
 พระนคร พระเจ้าวัดสัตว์ก็ทรงพระอนุญาติ อัยยัก เฒ่าบดนั้น
 ก็ทูตดาไปจาก พระนคร เติร ทางไปได้ โยชน์ บรรลุ ถึง บ้านใหญ่
 ตำบลหนึ่ง เฒ่าร้างเมืองอยู่ในที่ นั้น และ ได้ มา เฒ่าพระเจ้า
 วัดสัตว์ก็ทักบมิได้ ขาด

เพราะฉะนั้นในคราวนั้น อัยยักเฒ่าบดเมื่อถึง คราว เข้าไป
 เฒ่า ก็ไปตามเคย ครั้นไปถึงพระนครเห็นเงียบเหงาไม่เหมือนก่อน
 จึงคิดว่า เมื่อก่อนชาวเมืองพากันรื่นเริงเที่ยวกัน เที่ยวเล่น พ่อนว่า
 ขบร้อง สุนัขจิ้งจอกก็กรนไปด้วยเสียงของกตอง บดนั้นเป็น
 อย่างไม่จึงเงียบหงอยกันหมด ครั้นไปถึงที่เฒ่าถวายบังคมแล้วจึง
 ณฑที่สมควร

ก็แต่ เจ้าเคิมแต่ วันที่ พระอัครมเหสี กับ พระราช โอรส เสด็จจาก
 พระนครไปในเรืออันต้องตอยตามท้องทะเลหลวง ฝ่ายพระเจ้าวัดสัตว์
 ทรง พระดำริ ว่า โอรส แด่มเหสี ของเราซึ่ง ไปสู่มหาสมุทรยอมไม่
 ดำมารถกตบคืนมาได้ จักเป็นอันตรายแน่นอน ทรงพระดำริแล้วก็
 ทรงน้อยพระหฤทัยเป็นอย่างยิ่ง แต่ยังไม่เคยมีพระอัสสุชลคตขอพระ
 เนตรเดยเม้แต่ตั้งครังในหัว & เดือนที่แฉ้วมา ท้าว เขม มี พระหฤทัย
 อันเหือดแห้ง พระเนตรทง ๒ ไม่นองได้ พระพักตร์เศร้าหมองผิดปกติ
 พระองค์ ทอด พระเนตรเห็น อัยยัก พราหมณ์ แฉ้ว ทรง นิ่ง อยู่ มิ ได้ ครัด
 ณฑทนา อัยยักพราหมณ์ จึงคิดว่า เมื่อก่อน พระเจ้าอยู่หัว

ของเรา ทอดพระเนตรเราย่อมนครัดปราศรัย ^๕ วนันคัม^๕ พระหฤทัย
ไม่สู้ดี^๕ จะเป็นเพราะอะไร เมื่อจะกราบทูลถาม จึงกล่าวคาถาว่า

มม ^๕ ทิสฺวาน	อายนุตฺติ	ปุพฺเพ	ปสนฺนํ	ตว	มุขํ
อิทานิ	ปิ สาวํ	ชาติ	ปทุมํ	ยถา	หตฺถกคฺติ ๑
ปาณินา	ปริมทฺทิตํ		มม	ทิสฺวาน	อิทิสํ ๑

ความว่า เมื่อก่อนพอพระองค์ทอดพระเนตรเห็นข้าพระพุทธเจ้า
แล้วมีพระพักตร์มองได้ มาบัดนี้กลายเป็นประหนึ่งว่า ปทุมชาติ
อันบุคคตชยา ด้วยมือ^๕ ดึง

ครั้นอัยยยกพราหมณ์^๕ กล่าวคาถา^๕ นี้แล้ว^๕ คิดว่า พระราชาคงจะ
ทรงพระพิโรธผู้ใดผู้หนึ่งในจำพวกข้าราชสำนัก หรือคนอื่นนอก
จากพระราชวัง เมื่อจะกราบทูลถามอีก จึงกล่าวคาถาอีกว่า

กจฺจิ นุ	เตนาภิสฺสสิ	กจฺจิ	เต	อตุถิ	เวทนา ๑
เขน	สาวํ	ตุยฺหํ	มุขํ	มม	ทิสฺวาน
				อาคคฺติ	๑

ความว่า ผู้ใดผู้หนึ่งทำให้พระองค์ขัดเคืองพระหฤทัย หรือว่า
ทุกขเวทนามีแต่พระองค์ พระพักตร์ของพระองค์จึงไม่เบิกบานในเมื่อ
ทอดพระเนตรเห็นข้าพระองค์มาอย่างทมิฬแล้ว

พระราชาทรงสดับแล้ว เมื่อจะครัดบอกจึงครัดพระคาถาว่า

วิโยคณฺจ	ปตุโต	อหํ	อิโต	มาสี	อโรคโต
ทิวา	รตฺตยํ	วา	เนว	สุขเม	นุปลพฺภติ ๑
ปตุโต	มม	ชาโต	มุเข	นวมา	สีเก
เปลาญํ	ตตฺถ	ปาวิสี		ไป	เสมิ
คํ	สท	มาตฺยา	นาวมฺหิ	ตสฺมา	คํ
อุทกณฺณเว	วฺยฺหติ			ปกฺขิ	ปีตฺวาน
				สมุทฺเท	
				ตโต	หํ
				ทุกฺขิ	โต
				โหม	มิ ๑

ชานปทา จ เนกมา นครวาสี มนุสสา

สพฺเพ จ พหุชนาปิ โสภปพิตา ทมฺนา

สุณฺณนกริ วมฺหากิ ฯ

แปลว่า เราถึงซึ่งความพดัดพราก ไม่ได้ดังจากปราสาท ตั้ง
เดือนแล้ว เราไม่มีผู้ขังกวางวันกวางคืน บุตรของเราคดออกทาง
ปาก พอคดออกแล้วได้ เดือน ก็เข้าไปซ่อนตัว อยู่ในหีบแก้ว เพราะ
ฉะนั้น บุโรหิตจึงบอกว่า เป็นคนกาพิกินี แล้วเราได้ ให้เอาได้เรือ
ทั้งแม่และลูกออกไปลอยในทะเล ให้เรือพาดอชไปตามกระแสน้ำ
ค่อนนั้น มาเราไม่สบายใจเลย ชาวชนบทนิคม และ ชาวเมือง ต่าง ก็
โศกเศร้าเสียใจกันหมด เมืองของเราจึงเงี้ยบเหงาเช่นนั้น

อัยยกเด่นาบคิดดับพระดำรัสแล้ว ก็คิดว่า สิริธำราชกุมารไม่ใช่
คนกาพิกินี เป็นผู้มีบุญมากทีเดียว หมู่นี้ตัว และ บุคคลตั้งหมั้นแล้ว
ก็ไม่มีที่จะคดออกทางปาก อีกอย่าง ๑ บุคคลอื่น ๆ ที่เกิดได้ เดือน
ที่จะเข้าไป ซ่อน ตัว อยู่ใน หีบ โดยดำพั้ง ตนได้ ไม่มี เพราะฉะนั้น
สิริธำกุมาร จึงต้อง เป็นผู้มีบุญ มาก ที่เดียว ครั้น คิด อย่าง นั้น แล้ว
จึง กราบทูลว่า มัชชทายกเด่นาบดี เขาเป็น คน โกง ตัดสิน ความ โดย
ปลุกพระยานเทจเด่มอ เขา รู้จัก อานุภาพ บุญบารมี ของ พระกุมาร ว่า มี
มาก เกรงว่า คอ ไป เมื่อ พระกุมาร ทรง พระเจริญจน จะ เป็นผู้มีบุญ
มาก มีพระปรีชา มาก จะ ถอด เขา จาก ตำแหน่ง เด่นาบดี เสีย เขา จึง
กราบทูลว่า พระราชกุมาร เป็นคนกาพิกินี

เมื่อ อัยยักเด่นาบตี กราบทูลอย่างนี้แล้ว ขอให้ ท้าว มัชชทายก
เด่นาบตี และอำมาตย์อื่น ๆ มาประชุม เมื่อประชุมพร้อมกันแล้ว จะ
ให้ โอวาท จึงกล่าวคาถา หดาย คาถา ด้วยกันว่า

ราชกุลิ ปตฺโต โปโส	คฺเณน อญฺญาโต อโร ฯ
สิริยสํ ลภนฺโต โส	สุโร ทูเมธาปมตฺโต
อเม จ น อุปาทะยฺยํ	เจ อุปาทะยฺย สมนฺนเณยฺย ฯ
ยถาสสสํ ปญฺญณฺจ	โสเจยฺยญฺจาที ชานาคี
ราชาวิสาสเก กเต	เนว คฺยฺหณฺจสฺส รกฺเข ฯ
ตุลา ยถา ปคฺคหิตา	สมทณฺหา สุธาวิตา
อชฺฉิตฺโต อกมฺเปยฺย	สพฺพานิ อภิสมฺโภนฺโต ฯ
ทิวารตฺตี ปณฺหิโต จ	อชฺฉิตฺโต ราชกิจฺเจสุ
สมฺโภนฺโต น วิกมฺเปยฺย	โยปํ สุกโต ราชมตฺโต ฯ
รณฺโณ สุปฺภินฺณาทีโต	น เตน วุตโต กจฺเจยฺย
กุมคฺเคน กจฺเจยฺย โส	น รณฺโณ สทิสํ ภูณฺเช
กามโภเค กุทาจนํ	น รณฺโณ สทิสํ วตฺถํ
น มาถํ น วิเลปนํ	อากปฺปํ สรกฺตฺตี วา
น รณฺณา สทิสมาจเร	อณฺณํ กเรยฺย อากปฺปํ
คาทิสสฺส ราชา กุทฺธติ ฯ	
อนทโต อจปโล	นิปโก สํวตฺตินทฺริโย
มโนปณฺธิสมฺปนฺโน	นทิสฺส ราชภริยา

นาฏกาหิ น กิเพยฺย

น มนฺเตยฺย รโหคโต

นาสุสโกสาธนํ คณฺเห

น มทาย สุรํ ปิเว ๑

น นิตฺทํ พหุํ โอกเม

นาสุส ทายเ มิคเ หณฺเ

น ปิณฺจํ น ปลฺลงกณฺจ

น โกจฺฉณฺจ นาวารถํ ๑

สมฺมโตมฺหิตํ อารุพฺเห

นาตีทฺุเว ภเช รณฺโณ

นาสนนฺเน นุจฺโจ ติณฺเญยฺย

นภคฺุโน สทฺุธิ ติณฺเญยฺย ๑

น เม ราชา สขา โหติ

น ราชา โหติ ฅาติโก

จิปฺปิ กุชฺฉนฺนติ ราชานเ

สุกฺกนคฺุคว นฺนิตฺํ ๑

น ปุชฺชิตอ มณฺณมาโน

เมชาวี ปณฺทิตอ นโร

พรสํ ปณฺณมฺนฺเตยฺย

ราชานํ ปริสํ คตํ ๑

ปฺลตฺตํ วา ภาตฺวสํ วา

สมปคฺุคยฺหาติ ขตฺติโย

คาเมหิ นิกเมหิ วา

รณฺเเชหิ ชนปเทหิ

คณฺหิภฺุคา อุตฺกฺุเชยฺย

น ภณฺเ ฉกปาปกํ ๑

หตฺถาโรเห อนํกณฺเญ

รณฺเเก ปตฺติการเก

ราชา วทฺุฆเมติ เวตฺตนํ

น เตสํ อนฺนเร คจฺฉเน ๑

ปาโปว โอนโต ชโร

วิโส วาปี กปฺเปยฺย

ปณฺณโลมํ น มนฺเตยฺย

จาโปว นุทโร อสุส

มจฺฉิวสฺส อชฺวหตา

อปฺปาสี นิปโก สุโร ๑

น พาพฺหํ อิตฺถิ คจฺฉนฺน

สมปสุสํ เตชสงฺเขยฺย

กาสํ สาสํ ทริ พาพฺหํ

ชณฺเมชา นิกจฺฉนฺติ ๑

นาถิเวถั ปภาเสยฺย	น คณฺหิ สพฺพทาสิยา
อวิกัณฺณํ มิถุตฺวาจํ	ปตฺเต กาเล อุตฺริเย ๑
อโกธโน อสงฺฆโน	สจฺโจ สณฺโห อเปสฺสโน
สมุํ คิรี น ภาเสยฺย	กิลฺลสรตฺติขัณฺณปณฺโณ ๑
มาตาเปตฺกโร อสฺส	กฺุเลเชฏฺฐาปจายิโก
หิริโอสฺสทปฺปสมฺปนฺโน	วินีโต สิปปฺวาทนฺโต ๑
กตฺตฺโต นิชฺโต มุทุ	อปฺปมตฺตฺโต สจฺจิกฺโข
นิวาทวฺตฺติ วุฑฺฒเส	สปฺปตฺติสฺโส สการโว
สุรโต สุขฺวาโส	อารกา ปรีวชฺเชยฺย
สณฺหิตฺตฺตํ ชนํ	ภตฺตา รณฺเณ วทิกฺขย
น อณฺณสฺส จ ราชนิ	รณฺโณ สนฺตีกํ ตฺยหิ รกฺเข ๑
สมณพฺราหฺมณฺเวาปี	สัถฺวณฺเต พหุสฺสฺเต
สกกจฺจํ ปยิรฺุปาเสยฺย	ตปฺเปยฺย อนฺนปาเนน ๑
อาสชฺชปณฺหิ ปุจฺเจยฺย	อากงฺขํ วุฑฺฒิมตฺตโน
ทินฺนปฺพุพฺพิ นหาเปยฺย	ทานํ สมณพฺราหฺมณฺ
น จ กิณฺนิจิ นีวาเรยฺย	ทานกาเล วณิพฺพเก ๑
ปณฺณวา วุฑฺฒิสมฺปนฺโน	วิชานวิธิโกวิทฺ
กาตณฺณฺ จ สมยณฺณ	อณฺฐานกมฺมเชยฺยเส
อปฺปมตฺตฺโต วิจกฺขโน	สฺสัวิหิตกมฺมนฺโต
ขลํ สาลิปีสฺสเขตฺตํ	คณฺทวา ปสฺส อภิกฺขณํ

มิตฺ ฌณฺณํ นิชาเปยฺย	มิตฺตญฺจ ปาจเย ฌเร
ปฺตฺตํ วา ภาตฺรํสํ วา	สํเลสุ อสฺมาหิตํ
อนนฺควา หิตฺเต พาลา	ยถาเปโต ตเถว เต ๑
โจพญฺจ เนสํ ปิณฺฑทญฺจ	อาสิ นานํ ปทาปเย
ทาเส กมฺมกเร ปาเล	สํเลสุ สุตฺสฺมาหิตฺเต
ทกฺขเย อญฺจฺจานสมฺปนฺเน	อาทิปจฺจสุมํ ฐาปเย ๑
สํลวา จ อโลโก จ	อนฺวตฺโต จสฺส ราชนิโน
อาวิโร หิโต ตสฺส	ฉนฺทญฺญุ ราชนิโน จสฺส
จิตฺตฺตฺโต จสฺส ราชนิโน	อสิํกฺสสทฺตฺตฺตฺส
อจฺฉาทเน นหาเปน จ	
โรเว ปาเท อโรสิริ	อาหโตปิ น กุปฺเปยฺย ^(๑)

ราชเสวก ประจำราชสำนัก อันพระเจ้าอยู่หัวยังไม่ทรงทราบ
 ความสามารถ ก็ยังไม่ได้รับพระราชทานยศศักดิ์อยู่เอง เป็นราชเสวก
 อย่างต่ำจนเกินพอดี อย่างตาดคนเลี้ยงราชการ อย่างประมาทคอย
 ระมัดระวังอยู่เสมอ เมื่อพระเจ้าอยู่หัว ทรงทราบคุณสมบัตินั้น
 คือความประพฤติ ทั้งบัญญัติความรอบรู้และความบริสุทธิ์ ย่อมทรง
 วางพระราชหฤทัยไม่รังเกียจ จนถึงความตบักเผยได้ ไม่ต้องระวัง
 เมื่อราชเสวกอันพระเจ้าอยู่หัวตรัสใช้ในราชกิจ ไม่พึงดำเียง
 ด้วยอำนาจอคติ & มีฉันทาคติเป็นต้น พึงปฏิบัติราชกิจให้สำเร็จ

(๑) คาทาเหล่านี้เพี้ยนจากที่มีในวิธูรชาดกเป็นอันมาก

อาการทอดสนิทในพระศนมกำนัดไผ่ อย่าเป็นคนพุ่งขานแต่ดงอาการ
ของคนพอง อย่าคนองกายคนองวาจาให้เสียจริตของข้าเฝ้า รักษา
รักษาคนไม่ให้เป็นคนเสียหาย เพราะเหตุนี้ จงระมัดระวังอินทรีย์อย่า
ให้เกิดรากชุนได้ พร้อมทั้งอภัยภัยใจจิตต์ต้องสุจริตอย่าคิดพถ่าน

เป็นราชเสวก อย่าเด่นหัว กับ พระศนมกำนัดไผ่ อย่าเจรจา
ปราศรัยในทตบ จะเป็นทางให้เกิดระแวงว่าผูกสมัครรักใคร่กันไม่
บังควร อย่าดอบเอาพระราชทรัพย์จากพระคลังหลวง นเป็นการ

เลียดศัคย์ คตประโยชน์ โทษมหันต์ เป็นราชเสวก อย่าเห็นแก่ความ
หัดบนอนให้มากนัก จะชักให้เป็นคนเกียจคร้านและปลดอยหน้าที
ราชการให้เลียดด้วย อย่าคิดมั่วราจนเมามายทำให้ชาย พระพักตรา
อย่าข้ามอุคตพระราชทานอภัยให้ เป็นที่ชุนเคืองพระราชหฤทัย โดยฉน
พระราชอำนาจและชาติเคารพ

พระแท่นราชบถดงกภทรมิฐ เรือ รถพระที่นั่ง เป็นราชเสวก
อย่าทะนงตนว่าเป็นคนโปรดปรานแต่จระขร้อม เป็นราชเสวกต้อง
เข้าใจในราชกิจ มีความไหวพริบในกิจอุปฐาก อย่าเฝ้าให้ โกล
หนักให้ โกลหนัก ควรยิ้มเฝ้าพอท้าวเชอทอดพระเนตรเห็นถนัด และ
พอได้ยินพระราชดำรัสที่ตรัสไว้

เป็นราชเสวกอย่าชะงัดใจว่า พระเจ้าอยู่หัวเป็นเพื่อนของเราและ
เป็นคู่กันกับเรา อันพระราชาทั้งหลายย่อมทรงพระพิโรธไว้ คุนัยตา
ถูก ผงกระทบ ฉะฉน เป็นราชเสวกไม่พึงถือตัวว่าสมันนักปราชญ์

ราชบัณฑิต พระเจ้าอยู่หัวทรงนับถือบูชาด้วยระดำใจ จังจาบ
 เพ็ดทูล ถ้อยคำที่ หยาบคาย ขณะที่ เด็ดจึ ประทับ ณ ราชบริษัต์มาคม
 เป็นการทะนองอดดีจะมีภัย

เป็นราชเล่อก แม่ได้รับพระราชทานพระทวารเป็นพิเศษ เข้า
 นอกออกในได้ ไม่ว่าเวลาไร ก็อย่าวางใจในพระราชฐานในการไม่
 บังควร ต้องได้รับพระราชทานเสียก่อน เพราะว่าพระราชาเป็นคฺุไฟ
 อย่าได้ประมาท ต้องมีสติดำรงตนให้เป็นคนที่รอบคอบ พระเจ้า
 อยู่หัวจะทรงยกย่องพระราชโอรสหรือพระราชวงศ์ ด้วยบ้านกัดี นิคม
 กัดี แวงนแคว้น กัดี เป็น ราชเล่อก ควรนึ่ง ตุก่อน ไม่ควรต้วน เพ็ดทูล
 คุณหรือโทษ

ในกรมช่าง กรมราชองครักษ์ กรมม้า กรมรถ กรมเคียวเท้า
 ทุกหมู่เหล่า พระเจ้าอยู่หัวจะทรงปูนบำเหน็จรางวัลด้วยความชอบ
 ในราชการ ของเขา เป็นราชเล่อกไม่ ควรทุตจริต ตาภผล ของคน
 เหล่านั้น เป็นราชเล่อกพึงรอบคอบต้อบต้วนให้ถ้วนถึ มีจิตต้ออน
 โยนโอนไปตามในการที่ควร คุจกันขนูอันน้อมเข้าหากัน หรือไม่ใ้
 อันโอนไปตามตมฉะนั้น ไม่ควรทุตทักทานให้เสียราชการงานเมือง

เป็นราชเล่อกพึงเป็นคนมีต้อนน้อยคุจกันขนู คืออย่ามักใหญ่
 เห็นแต่ ไ้ฝ่ายเดียว พึงเป็นผู้ไม่มีตณคุจปด้า คือไม่เจรจาทาเรื่อง
 ให้เคองพระราชหฤทัย พึงเป็นผู้มีอาหารน้อย คือไม่มักมากในตาภผล
 และใช้จ่ายให้พุ่มพ่าย พึงต้อต้อองรักษาราชการไม่ให้ ผิดราชประเพณี

พึงเป็นผู้กล้าพอที่จะฝ่าอุปสรรค เป็นราชเสวกไม่พึงมัวเมาสัตว์นัก
 เพราะ สัมผัส เป็น เหตุ สัน ใ้แห่งเดช เมื่อ สัม เชนอันเป็นเหตุก่อ
 ด้กับความ หลง ย่อม ด้รับ ผล คือ โอิ หอบ ภาระน ภาระวาย และ
 อ่อนกำลัง

เป็นราชเสวก อย่าพูดมาก เกินประมาณ จะ ึ่งเดี่ยวที่เดี่ยวก็ ไม่
 ควร เมื่อถึงคราวที่ต้องพูด ก็ควรพูดแต่พอประมาณไม่ให้พร่ำเพรื่อ
 เป็นราชเสวกต้องอดทนไม่เป็นคนฉุนเฉียว โกรธง่าย อย่าพูดกระทบ
 กระเทียบเปรียบเปรยท่านให้รำคาญได้ต รักษาด้วยระวางถ้อยคำมิ
 ให้ วิตจากความจริง เป็นคนละเอียดพูดถ้อยคำที่ละเอียดนุ่มนวล
 ควรดื่มไว้ ใจ ไม่เป็นคนต่อเดี่ยวเดี่ยวฉันท ก่อความบาดหมาง
 แก่หมู่คณะ ไม่พูดเพื่อเจ้าทำตนให้เป็นคนเหลวไหล

เป็นราชเสวก ต้องบำรุงเลี้ยง มารดาบิดาให้มาสู่กด้วย ผู้หัดก
 ผู้ใหญ่ในสกุลควรเกอคุณนบยอมให้ ชอบธรรม ควรมีหิริ โอคตตัปป
 เป็นกัตยานมิตร บำรุงจิตต์ และความประพฤติ ให้ตั้งงาม เป็น
 ราชเสวกควรมีอาจารย์สั่งมบัตได้ ผกหัดไว้ เป็นอันดี มีศึบได้ ศึษา
 พอสามารถในราชกิจ รู้จักข่มจิตต์ไม่ทำตนให้ วิตเพราะขาดสังวร
 มีคนได้ ผกพร้อมทั้งวิทยาและจริยาสมบัติ เป็นผู้คงที่ ไม่แปรผันทง
 ในสมบัติและวิบัติ มีอชยาศัยสมบัติอันโยนไม่เย่อหยิ่ง ไม่ประมาณ
 เดินเด้อในราชกิจ มีความประพฤติเป็นสุจริตไม่มัวหมอง และขยัน
 ไม่เกียจคร้านในการอุปฐาก

เป็นราชเดวก็ควรประพฤติอ่อนน้อม มีความเคารพยำเกรงใน
 ผู้หลักผู้ใหญ่ เป็นคนเรียบร้อยทั้งกายและวาจา ให้ผู้ที่ใดมาตมคบ
 ได้รับความสุขทั้งกายและใจ ทูตต่างประเทศที่เขาส่งมาด้วยเรื่อง
 เนื่องด้วย ความดับ เป็น ราชเดว ควรเว้นให้ ไกลอย่าใกล้ เคียง
 พึงเอาใจใส่ดูแลแต่เจ้าของตน อย่าสำรวจด้วยคนของราชปรวภักษ์

อีกประการ ๓ เป็นราชเดว เมื่อหวัง ความเจริญ แก่ตน แม้
 สมนพรหมณ์ ผู้มีศักดิ์ เป็นพหูสูต ก็ พึงเข้าหา สมนาคม โดย เคารพ
 ครั้นเข้าหา สมนาคม สมนพรหมณ์ ผู้มีศักดิ์ เป็นพหูสูตแล้ว พึงสมาทาน
 รักษาอุโบสถศีล โดยเคารพ พึงบำรุงเลี้ยง สมนพรหมณ์ ผู้มีศักดิ์
 เป็นพหูสูตให้ อิ่มหน้าด้วยเข้าและน้ำ และพึงเข้าไปไต่ถามบาปบุญ
 คุณโทษ ประโยชน์และมิใช่ ประโยชน์ กระสมนพรหมณ์ ผู้มีศักดิ์ เป็น
 พหูสูตมีปัญญา

ทานบริจาค ที่เคย พระราชทานใน สมนพรหมณ์ มาเป็น อาจिन
 วัตร เป็นราชเดวก็ควรปฏิบัติให้คงที่มี ให้เต็มทวาม อนึ่งเห็น
 พวกฉนิกมาในเวตาพระราชทาน ไม่ควรห้ามเลยเป็นอันขาด ต้อง
 เป็นผู้ตอดต่องให้ตระหนักในราชกิจ มีความ คิดสุขุม รอบคอบไม่
 บกพร่อง ฉลาดในวิธัจทำให้ราชกิจ ดำเนินไปโดยเรียบร้อย และ
 รู้จักกาตรู้จักสัณยว่าจะควรปฏิบัติอย่างไร ปฏิบัติราชกิจให้สำเร็จ
 โดย ควรแก่กาตและ สมนั้น ๆ เป็น ราชเดว พึงเป็น คนไม่ ประมาท
 และตอดต่องในกิจการที่เป็นงานอันตนจะต้องจักต้องทำ มีความเพียร

ความหมั่นไม่เกียจคร้าน จักกิจราชการให้ดูดังไปได้เป็นอย่างดี
 ดานเข้าดำดีปดุดัดตัวแต่นา พึ่งนำพาไปตรวจตราดูแลเด่มอ ๆ
 เข้าเปิดอกที่เก็บไว้ในยุ้งฉาง ควรให้ตรวจรู้จักประมาณไว้ ที่ทุ่งคัม
 ในเรือนก็ควรให้ตรวจให้รู้ไว้เหมือนกัน บุตรหรือพี่น้อง วงศ์ญาติ
 ผู้ไม่ตั้งอยู่ในศีลธรรมวัตร ไม่ควรยกย่องให้เป็นใหญ่ ปกครองหมู่
 คณะ เพราะว่าเขาประพฤติตนเป็นคนพาด จักว่าไม่ใช่กาพยพที่
 กดำกนั้นว่า เป็นญาติ เพราะว่าความ เป็นคนพาด ของเขา เป็นเหตุนั้น
 เขาย่อมเป็นเหมือนคนตายที่บุคคลทั้งได้ในบ้านนั้น มีแต่จะผลาญ
 ทรัพย์ให้พินาศ ทั้งไม่อาจยังราชกิจให้บริบูรณ์ได้ คนผู้เช่นนั้น
 จึงไม่ควรยกย่อง แต่ว่าเมื่อเขามาหาถึงสำนักก็ควรให้มานั่งห่มและ
 อาหารพอ เพียงชีพ พวกด่าหรือกรรมกร ผู้ตั้งมั่นในศีลในธรรม
 เป็นคนขยันถึงพร้อมด้วยความเพียรความหมั่น ควรยกย่องให้เป็น
 ใหญ่ปกครองหมู่คณะได้

เป็นราชเสวก พึ่งประกอบด้วยศีลธรรมวัตร มีศีล มีธรรมไม่
 ละโมภโตภมากเห็นแต่ได้เอาใจออกหาก พึ่งประพฤติตามเจ้าไม่
 เข้ากับคนผิด มีความจงรักภักดีตั้งที่ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เป็น
 ราชเสวก ต้องรู้จัก พระราชนิยม และ ปฏิบัติตาม พระราชประสงค์
 อย่างประพฤติให้ซัดต่อพระราชอัชฌาศัย เวลามาดี พระบัญชาและตรง
 สำนาน ราชเสวกพึงก้มศีรษะลงชำระพระบาท แม้จะลกกรวดกราด
 ต้องพระราชอาชญา ก็อย่าบิทาโกรชตอบเป็นชอบธรรม

ครั้นอัยยยกพราหมณ์ ต่อนราช เสด็จทงทตายอย่างนี้แล้วจึง กถาว
คาถาอีก ค่อไป เพื่อจะว่ามีชื่ คนเดว ว่า

โย ทณฺฑเทน	อทณฺฑเทสุ	อปฺปทุณฺณเจสุ	ทุสฺสตี
ทสนฺนมนฺณตฺรํ	จานํ	ชิปฺปเมว	นิกฺขุณฺตี ฯ
เวทนํ	พรุสํ	ชานํ	สวริสฺสปฺปเกทนํ
ครุทํ	วาปี	อาพาธํ	จิตฺตกุเชปณฺจ
ราชโต	ว	อุปสคฺคํ	ปาปฺปณฺเ
ปริกฺขยํ	ว	ฉาตํ	อพฺภกฺขานํ
ว	ทารุณํ	โภคานํ	ว
ปภงฺกุนํ	จ	อคฺคิ	ทหตี
ปาวโก	นิริยํ	โส	อุปฺปชฺชตี ฯ

แปลว่า ผู้ใด ประทุษฐร้าย ต่อ ผู้ไม่มีโทษ ผู้ไม่ ประทุษฐร้าย
ผู้อื่น ด้วยอาชญา ผู้นั้น ย่อมได้รับโทษ ๓๐ อย่าง ๆ ใดอย่างหนึ่ง
โดยเร็ว คือ ทุกขเวทนา ความเสื่อมเตี้ย ถูกทำร้าย ร่างกาย เจ็บ
หนัก เฝี้ยจริต ผิดต่อพระราชา ถูก กถาวค่ออย่างร้ายแรง สิ้นญาติ
สิ้นทรัพย์ ไฟไหม้เรือน (นี้ เป็นโทษในบ้จจุบัน ส่วนโทษใน อนา
คต คือ) ผู้นั้นตาย แล้ว ย่อมเกิดในนรก ดังนี้ ฯ (คาถานี้ ท่านกถาว
ไว้ ในพระธรรมบท ว่า เป็นพระพุทฺชภาษิต ด้วย)

เมื่ออัยยยกพราหมณ์ ให้ โอวาทอย่างนี้ แล้วจะกราบ ถวายบังคม
ตา จึงทูลว่า พระพุทฺชเจ้าข้า ข้าพระพุทธเจ้าจัก ถวายบังคมตาทักด้วย
บ้านเมืองของข้าพระพุทธเจ้า ถ้าดีรดังกุมารเป็นคนมบุญ จักต้องกดับ

มาด้วยอำนาจอิทธิฐานของข้าพระพุทธเจ้า ถ้าเป็นคนกาฬิณี ก็จัก
 ตายอยู่ในมหาสมุทร ครั้นกราบทูลอย่างนั้นแล้วถวายบังคมลาออก
 จากที่เฝ้า พระอโศกชาวพระนครว่า ขอท่านทั้งหลายอย่าเศร้าใจ
 อย่ารำร้อ พระสิริธำกุมารพระองค์นั้นเป็นผู้มีบุญ ยังไม่สิ้นพระชนม์
 จักเสด็จกลับด้วยอำนาจอิทธิฐานของเรา ครั้นตกเดือนอย่างนั้นแล้วก็
 กลับไปสู่อัยยกนคร ฯ

อัยยกพราหมณ์นั้น บริโภคแล้ว ออกหนึ่ง ณท่ามกตาง อำมาตย์
 แล้วกล่าววาทว่า ท่านทั้งหลาย พระเจ้าวิสต์ตังทรงพระชราแล้ว ในบัดนี้
 พระโอรสของพระองค์มีอยู่พระองค์หนึ่ง พระโอรสนั้นประสูติทาง
 พระโอฐ พอลงมาได้ ๙ เดือนได้เสด็จเข้าไปทรงรักษาศีลอยู่ใน
 หีบแก้วที่เขาตั้งกุญแจไว้ เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่ง เพราะฉะนั้น มีช
 หายกพราหมณ์ จึงกราบทูลพระเจ้าแผ่นดินว่า พระราชกุมารเป็นคน
 กาฬิณี พระเจ้าแผ่นดินทรงเชื่อ โปรดให้เอาตงเรือไปปล่อยเสีย
 ในมหาสมุทร นั้น ท่านทั้งหลาย พวกเราพร้อมกันบูชาพระรัตนตรัย
 ด้วยเครื่องสักการะประทีปรูปเทียน แล้วถวายส่วนกุศลแด่พระราช
 กุมารเถิด เพื่อขอให้เทพเจ้าคุ้มครองแนะนำเสด็จมาสู่บ้านเมืองของเรา
 ครั้นประกาศอย่างนั้นแล้ว ตั้งให้ตงของ ร้องบ่าว ชาวพระนครว่า ท่าน
 ทั้งหลายจงช่วยกัน ตกแต่งนครให้เหมือนเทพนคร ประดับด้วย ชง
 ชายเป็นต้น แล้วสร้างปราสาทหลัง ๓ ไว้ริมฝั่งแม่น้ำ บักรง ปลุก
 หนักด้วย ต้นอ้อย ตั้งหม้อน้ำไว้สองข้างทาง เริ่มแต่บัดนี้ไป

กระทั่งริมฟ้า และจัดแจงทางเสด็จ ประดับด้วยพวงดอกไม้ และของ
หอมรูปเทียน ให้แสด่ต่างทั้ง ๒ ข้างมรรคา คด้ายกับว่าทางเทพเจ้า
ไปสู่ันนทอุทยานณะันด้วย

มหาชน ทั้งหมด ชวนกัน บูชาพระรัตนตรัย แล้ว อธิษฐาน ทุก ๆ
วันว่า ด้วยผลบุญอันนี้ ขอให้เทพเจ้าทั้งหลายช่วยอภิบาลพระราช
กุมารและนำเสด็จมาในพระนครนเกิด

คราวนั้น พระโพธิสัตว์อัน เทพยดา และ คุณ แห่ง พระรัตนตรัย
คุ้มครองแล้ว ย่อมไม่ตองอุปสรรคและอันตราย ทรงพระดำราญ
อยู่เป็นนิตย์ แต่เรือพาดอโยใบในมหาสมุทรได้ ๕ เดือนโดยสวัสดิภาพ

ทรงหนอยยกพราหมณ์ ได้สร้างเสาริง ๑๐๐ ห้อยไปด้วยพวงกระดิ่ง
ทำเป็นการบวงสรวงเทพเจ้า ยกหัตถ์ ขน ถวายบังคมพระรัตนตรัย

และเทพยดา มีเทพยดารักษามหาสมุทรเป็นต้น และได้เปล่งวาจา

นมัสการ พระรัตนตรัยว่า นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมมา

สัมพุทฺธสฺส ข้าพเจ้าขอขอบน้อมพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รหันต

สัมมาสัมพุทธเจ้า นโม ตสฺส สุวากุขาตสฺส ภควโต

สมมุตฺส ข้าพเจ้าขอขอบน้อมพระธรรม อันพระผู้มีพระภาค

เจ้านันตรัตไว้ตั้งแต่ นโม สุปฏิปนฺนสฺส ภควโต สาวก-

สงฺฆสฺส ข้าพเจ้าขอขอบน้อม พระสงฆ์ผู้ เป็น ดาวก ของ พระผู้มี

พระภาคเจ้า ผู้ปฏิบัติ ตั้งแต่ เมื่อจะ อธิษฐาน ได้กล่าว ว่า

ถ้า สิริธากุมาร เป็น ผู้มี บุญ เป็นหน่อ พระพุทธเจ้า ขอจงมาสู่

คนตรีทิพย์อยู่บนบัลลังก์ ทราบได้ว่าเป็นเสียงคนตรีที่เทพยดาประโคม
และพระสรีร์สากุมารจักมาถึงในไม่ช้า

ฝ่ายมหาชนเมื่อได้ยินเสียงประโคมแห่งคนตรีทิพย์ก็พากันลงไป
ที่หน้า ได้เห็น เว็ อ้น รุ่ง เรือง ประดับ ด้วย ทอง และ รัตนะ และมี
มณฑป ยอด ตั้งอยู่ท่ามกลาง ต่างก็คิดว่า โอ น้าอัครวรย์ โอ เรื่อง
เช่นนี้ไม่เคยมี คงจักเป็นเรือของ พระตุกเจ้าแน่ แล้วได้นำความไป
แจ้งแก่ อำมาตย์

อำมาตย์นั้นรู้สึกดีใจมาก ได้ไปกราบเรียนอัยยกพราหมณ์ ๆ
ให้ชាយ ต้นมหารัตนทั้งหลายถือเอาดอกไม้ต่าง ๆ มีดอกไม้แก้ว
ทอง เงิน เป็นต้น ลงไปต้อนรับ พระกุมาร จนถึงท่าเรือ ได้แต่เห็นสรี
ร์สากุมารกับพระมารดาประทับนั่งในมณฑป ก็พร้อมกัน ทิ้งอำมาตย์
ราชเสวก และชาวพระนคร ถวายบังคมแล้วยืนเฝ้าอยู่ เป็นชั้น

ครั้งนั้น อัยยก พราหมณ์ ยก หัตถ์ ทง ๒ ชั้น ถวายบังคม แล้ว
ทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ข้าพระบาทได้ทราบ เรื่อง ของ พระแม่
เจ้า แล้วมีความทุกข์ โทมนัส มาก ได้พร้อม กับ ชาวเมือง กระทำ
การบูชาพระรัตนตรัย ถวายส่วนบุญแด่พระแม่เจ้า แล้ว อ่อนน้อมให้
บุญช่วยนำพระแม่เจ้า มาสู่พระนคร นี้ ข้าแต่พระแม่เจ้า บดินทุ
กรม่อมทง ๒ ได้เสด็จมาถึงที่นี่ แล้ว ขอเชิญเสด็จราชย์ อยู่ใน
พระนครนี้ เกิด ข้าพระบาททงหลายจะได้ พัง พระบารมี ขอได้ โปรด

เป็นที่พึงแก่ประชาชน ทงหลาย

พระนางเจ้าศรีตรัสตอบว่า ท่านอัยยกะ ฉันเข้าใจว่าจักตายอยู่ใน
มหาสมุทร ไม่อาจมาพบเห็นหน้าท่านอีกเลย บัดนี้เราได้รอดชีวิต
มาได้ ด้วยบุญญาภาพของท่าน ครั้นตรัสปราศรัยอย่างนั้นแล้วพระ
นางเจ้า ก็ทรงรับคำเชื่อเชิญ

ครั้นนั้น ฝ่ายชาวพระนครมีอำมาตย์ และ พราหมณ์เป็น คณ ต่าง
ถวายประทักษิณ เทียน ดอกไม้ ของหอม เครื่องดื่บได้ต่าง ๆ แต่พระ
กุมารทั้งพระมารดา ฝ่ายอัยยกะพราหมณ์ ได้อุ้มพระกุมารขึ้นจากเรือ
และอัญเชิญพระเทวีขึ้นทรง วอทอง นำเสด็จโดยราชมรรคากระทั่ง
ถึงปราสาท แล้วอัญเชิญขึ้นประทับณภายใต้เศวตฉัตร ขณะนั้น
มหาชนได้พร้อมกันประโคมดนตรี ชนทุก

ฝ่ายอัยยกะพราหมณ์ได้ โปรดให้หาช่างทองมาเผ้า ตรีให้
ทำลาดทองใบ ๓ ลาดใบนั้นหนักร้อยตำดั่ง ประคัม ด้วยรัตนะ ๑ ประ
กอบด้วยลวดตายถึงพัน เสร็จใน ๗ วัน แล้วให้ตั้ง ลาดใบนั้นไว้บน
บัลลังก์ ภายใต้เศวตฉัตร เชิญให้พระโพธิสัตว์ ประทับในลาดนั้น
แล้วทรงอธิบายว่า ถ้าพระลูกเจ้า พระองค์ นี้ เป็น ผู้กอบด้วยบุญญา
ภินิหาร เป็นหน่อพระพุทธองค์ จักได้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตแล้ว
ขอจงให้ผู้คนขวารัทธิพิศกกลงจากอากาศได้จึ่งทรงพระเคี้ยวเกล้าของพระ
ราชกุมารในลาดบัลลังก์ อีกประการ ๑ ขอให้ผู้คนขวารัทธิพิศกไปถึง
พระนครแห่งพระราชาบิดา และขอให้พระราชาบิดากับชาวพระนครทราบ

เหตุ ๒ ประการ คือให้ทราบว่าพระราชกุมารนั้นได้เสด็จถึงพระนครของ
ข้าพเจ้า และเป็นหน่อพระพุทของค

ครั้น อธิษฐานแล้ว ออกจาก ที่นั่ง จับพวงดอกไม้ โยนไปใน
ทิศต่าง ๆ กระทำสักการบูชาแล้วกล่าวด้วยชัยมงคลว่า ขอพระราช
กุมารเจ้า องค์ น จง ทรงพระดำราญ ปราศจาก พระโรคอาพาธ หา
เดียนหนามศัตรู มิได้ และ ขออย่า เสด็จไป ที่อื่น จงเสวยราชย์
อยู่ในพระนครนี้เถิด

ครั้นเห็นเหล่าเทพเจ้าที่ ตั้งสถิตอยู่ณภาคพื้นอากาศวิมาน ต่างก็
หตั้ง ทิพยสุคนธาวารี ลง ไฉฉัตรลง พระเศียรเกล้า ของ พระราชกุมาร และ
สรงมหาชนในที่นั่งด้วย ก็ชนเหล่าใด มีศีล บัญญา ศรัทธา ทิพย
สุคนธ์ ที่ศรัทธาของชนเหล่านั้นย่อมส่งกลิ่นพุ่งไป ฝ่ายชนเหล่าใดเป็น
คนบาป เป็นมิจฉาทิฏฐิ ชนเหล่านั้นเกิดเรวร้อนจนทวดคว ต้องหนี
เข้าไปซ่อนอยู่ในเรือน

ครั้นนั้น ท้าวสักกเทวราช ทรงบันดาลให้ ฝนทิพยสุคนธ์ ตกลง
ฝนนั้นมีนามว่า ไบกขรพรรษ เพราะว่าคนเหล่าใดเป็นผู้มีบุญ เมื่อถูก
ฝนชนิดนั้น ย่อมรู้สึกชุ่มชื่นในใจ ใครจะให้เบียดก็เบียด ไม่ใคร่จะ
ให้เบียดก็ไม่เบียด คนเหล่าใดเป็นผู้ไม่มีบุญ พอถูกฝนนั้นด้วยยอม
เกิดความร้อนรอนจนไม่อาจทนได้ ต้องหลบเข้าไปซ่อนตัวอยู่ในเรือน
เพราะฉะนั้น ฝนนั้นจึงเรียกว่า ฝนไบกขรพรรษ อีกอย่าง ๑ บรรคาคัน
ไม่ทงหตายมีต้นตาดเป็นต้น เมื่อถูกฝนนั้น ย่อมมีดอกผลและใบเกิดขึ้น

ทนต์ ทั้งเหล่าดีควเียงมีกระบือ โค แพะ แกะ เป็นต้น เมื่อถูกฝน
พื้นค่างก็ยอมขึ้นออกขึ้นใจ

คราวนั้น ผู้คนชาววิทพิย ทักต่างมานิ ย่อมพุ่งไปทั่วทุกประเทศ
ตลอดถึงพระนครของพระราชบิดา ชาวพระนครบุบผวดี้ได้ผู้คตมทิพย
ผู้คนต่างก็โจษกันว่า เป็นกดินของใคร ฝ่ายพระเจ้าบุบผวดี้ครัด
ถามว่า กดินที่หอมพุ่งชนิดนี้ เป็นกดินของใคร อยู่ที่ไหน มาจากไหน
แล้วครัดตั้งพวกอำมาตย์ว่า ท่านทั้งหลายจงสืบสวนดูในทิศทั้ง ๕ กดิน
นี้มาจากทิศไหน

พวกอำมาตย์รับพระราชโองการแล้ว แยกกันออกพิสูจน์ในทิศ
ทั้ง ๕ ก็ไม่รู้ได้จากดินนั้นมาจากทิศไหน คราวนั้นมีลูกม้าดินรพอยู่
ม้า ๑ เป็นม้าที่ดูร้าย ผิเทาเร็ว กาดังมาก มีเรี่ยวแรงมาก คนอื่น
นอกจากเทพกุมารแล้วไม่สามารรถขี่มันได้ พระราชารับสั่งให้หา
เทพกุมารมาเฝ้า ครัดว่า พ่อ ผู้อื่นนอกจากพ่อแล้วไม่อาจสืบรู
ค้นเค้าแห่งผู้คนขึ้นได้ เพราะฉะนั้นขอให้พ่อขึ้นมาตรวจมกาดัง ผิเทาดี
ออกสืบที่มาแห่งผู้คนขึ้นให้ได้

กามเทพกุมารทูลรับพระราชบัญชาแล้วเสด็จไปโรงม้า ทรงดู
หลังดินรพอาชาไนย ทรงผูกเครื่องอาณเสด็จแล้วเสด็จขึ้นทรง มี
ม้าอำมาตย์อื่น ๆ ตามเสด็จออกจากพระนคร เทพเจ้าคตใจให้บ้าย
พระพักตร์ผู้ทิศอุดร เสด็จเคจรทางวันเดียวสิ้นระยะทาง ๓๐ โยชน์ก็
บรรลุดถึงพระนครแห่งอัยยกพราหมณ์ เมื่อเสด็จเข้านคร ได้ทอด

พระเนตรเห็นมหาชนพากันเที่ยวคุมหรรศพ และได้ก่ดิ้นทิพยสุคนธ์
 ทั้ง ทรง เห็น เครื่องบูชา ต่าง ๆ มีเด้าประทับ เป็นคัน ทรงดำริว่า นี่
 เขามิ่งานอะไรกัน จึงตรัสถามมหาชน พอทรงสดับว่าสิรดากุมาร
 กับพระมารดาเสด็จมาประทับในเมืองนี้ ก็รู้สึกยินดีพระทัยอย่างยิ่ง
 รีบเสด็จเข้าในนิเวศน์ ขนยั้งปราสาท ถวายบังคมพระมารดาและทรง
 อุ้ม พระสิรดากุมาร แล้วทรงพระกรรแสง พระมารดาตรัสว่า พ่อ
 แม่คิดว่า จะไม่ได้ เห็น หน้าเจ้าอีก แต่ท่านอัยยก กับ ชาวนครได้
 พร้อมกันทำบุญอุทิศผลให้ จึงได้รอดชีวิตคืนมา ในนพ่อ จึงมา
 เมืองนี้ พระกุมาร ก็กราบทูล เรื่องที่รบ ๆ ดังของพระราชบิดาถวาย
 ให้ ทรงทราบ ถ้วน อัยยกพราหมณ์ ก็กราบทูล กิจการที่ คนกระทำ
 เริ่มแต่ตั้งให้ ทำถาดทองเป็นคันไป แล้วทูลถามเทพกุมารว่า ขอ
 ฝ่าพระบาทจงเสด็จกลับไปกราบทูลพระราชบิดาว่า จะได้อภิเษกพระ
 สิรดากุมารในวันที่ ๗ เริ่มคันวณนี้ ถ้ามีพระราชประสงค์จะชมบุญบารมี
 ของพระมเหสีและพระราชโอรส ก็ขอเชิญเสด็จ ถ้าไม่ อย่างนั้นก็ขอ
 ออย่าเสด็จ

ถามเทพราชกุมารรับคำสั่งของอัยยกพราหมณ์ แล้วก็เสด็จกลับไป
 ไปกราบทูลเรื่องราวตามที่ไปทรงรู้ทรงเห็นถวายแด่พระราชบิดา พระ
 ราชบิดาปดมพระราชหฤทัยมาก ครั้นตั้งให้เตรียมจตุรงคเสนาโดยเร็ว
 แม้พระราชกุมารทั้ง ๖ ต่างก็ดีพระทัยยิ่ง พอถึงวันที่ ๗ พระราชาพร้อม
 ด้วยพระราชโอรสทั้ง ๖ พระองค์ต่างก็ ขนทรงช้างพระทนต์องค์ละเชือก

ห้อมล้อมด้วยจตุรงคเสนาเด็กรอกจากพระพาราแต่เพลาเช้า เด็กร
 ถึง นคร ของ อัยยักพราหมณ์ โดยดำดบ เข้า ประทับในนครพักพด
 โยธาไว้แล้ว ส่วนพระองค์ทรงถือเครื่องสักการะมีของหอมเป็นต้น
 เด็กร^๕จนปราดาตบุษชาติรตักุมาร แล้วทรงอุ้มพระกุมารลงประทับใน
 ภาตทอง ทรงส่ง พระกุมารด้วย ทิพยสุคนธาวารี และครัดอวยชัยว่า
 ขอพ้อจง ปราศจาก โรค จงเป็นสุข พันทุกข ทั้งปวงเกิด ครังนั้น
 อำมาตย์ราชเสนาพฤตมาจารย์ ทั้งหลาย ได้ พร้อมกัน ไต่จตุรงพระกุมาร
 และอวยชัยมงคลถวาย

ฝ่ายพราหมณ์ที่ชวชา^๑๗๐๐ คน มีมชชทายกะเป็นต้นก็ถือพระเศ้าน้ำ
 เข้าไปปรารภจะตุงพระกุมาร ของต่าง ๆ มีตั้งธแต่ละคน โทหน้าเป็นต้น
 ได้แตกกระเด็นไปถูกพราหมณ์เหล่านั้น ๆ ไม่อาจตุงพระกุมารได้

ครังนั้นอัยยักพราหมณ์ตั้งพวกอำมาตย์ของตนว่า ท่านทั้งหลาย
 จงจับศษ่าพราหมณ์ที่ชวชาเหล่านั้น จงขับไล่ออกจากเมืองของเรา
 พราหมณ์เหล่านั้นต่างก็มีความกลัวพากันแตกหนีไป ในขณะนั้น
 เทพเจ้าเหล่าดาว ดึงดี ยามา จากุมมหาราชได้ พร้อม กัน ไต่จตุรง พระ
 กุมาร แล้วอวยชัยมงคล มนุหยทั้งหลายได้ ยินดียังเทพเจ้าเหล่านั้น
 ทอดถึงกนอศักรรยทั้งปวงมีชนชั้นเป็นต้นก็เกิดขึ้น คน ทั้ง หลายพากัน
 ยกมือถวายบังคมอยู่สดอน

จำเดิมแต่วันประสูติมา สิริตักุมารมิได้ครัดกับใครเลย ฟัง
 ครัดกะพระชนกชนนีในวอนนี้ เมื่อจะทรงแต่งตั้งธรรมเนียมแก่อัยยักพราหมณ์

ได้ตรัสกาถาดังต่อไปนี้ว่า

สุโณหิ วจนํ มม อยฺยกาหํ พุทฺธงฺกุโร

น โย โส สคฺโค ปาโป ปุพฺพกมฺเมเนธฺ ชาโต ฯ

สมุทฺเท ปวฺยฺหโตตานิ ปุพฺเพโสหํ รชฺชํ การยํ

ปุปฺฟารามํ กริตฺวาน นานา ปุปฺฟานิ คเหตุวา ฯ

สคฺตสเค นาเว ปกฺขิบบิ สห ปทึเปณ วฺยฺห

อิมินา รตนคฺตยํ พุทฺธํ เสฏฺฐิํ ฐมฺมํ ปุเชมิ ฯ

สสงฺฆณฺจ ทิว ทิว เทวนาคสุปฺพณฺณํ

เทวสุรธา นรานํ นิริยเปตานณฺจ เทมิ ฯ

อถาหํ ปุณฺณํ กตฺวาน อธิฏฺฐานํ กโรมิ

อิมินาหํ ราชปฺตฺโค อิชฺ รชฺชํ กาเรมิ จ ฯ

แปลว่า ท่านอัยยกะ รอท่านจงฟังถ้อยคำของเรา เราเป็นหน่อ

พระพุทฺธเจ้า ไม่ใช่คนต่ำช้า เราได้เกิดในที่นี้และได้ถูกปลด้อยใน

มหาสมุทรด้วยบุพพกรรมของเรา เมื่อชาติก่อนเราได้เป็นพระเจ้า

แผ่นดิน สว่างสวนดอกไม้ได้ เก็บดอกไม้ใส่ในเรือ ๗๐๐ ถ้า ทั้งตาม

ประทีปลอยน้ำบูชาพระรัตนตรัยทุกวัน แล้วให้สวนบุญแก่เทพยดา

นาค ครุฑ สัตว์นรกทั้งหลาย คราวนั้นเราได้อธิษฐานว่า ด้วยบุญนี้

ขอให้ข้าพเจ้าได้เป็นพระราชาโฮรตด้วยราชย์อยู่ในที่นี้

เมื่อพระโพธิสัตว์จะทรงยกอุทาหรณ์ มาอีกจึงตรัสว่า ครั้น

มีนกตัว ๑ บินเข้ามาในสวนจิกดอกไม้ต่าง ๆ เราจับนกนั้นได้แล้วเอา

ได้แพท่อนกด้วยดอยหน้า ด้วยกรรมอันนั้น มีชชทายกพราหมณ์
จึงเอาเราได้ เรือดอยไผ มหาสมุทร ท่านทั้งหลายอย่าดูหมิ่นว่า
กรรมที่ทำได้ มีประมาณน้อยหรือมาก

ฝ่าย มหาชน มีพระราชา เป็นต้น ตัดบ ชรรณเทศนาแล้ว มีความ
โสมนัส ได้ชร้องดำชการตลอดถึงเทพยดานาคครุฑ เมื่อพระ
โพธิสัตว์จะแสดงธรรมให้ยิ่งขึ้น จึงตรัสคาถาต่อไปว่า

น ภเช ปาปก ฌมุเม น ภเช ปุริสาชมุเม

ภเชถ มิตุเต กลุยาณ ภเชถ ปุริสุตตเม ฯ

โย จ ปาปก เสวโน ยถา อตุตานี อยุหติ

เนว วิรุพหิ คจฺจติ วินสฺสํ ปาปฺพนิสฺสติ ฯ

โย สปฺปุริส ภเชติ โส จ วิรุพหิ วุฑฺฒิตฺวา

ตสฺส ปญฺญาภิวฑฺฒติ ปุญฺณสมปตฺตี ลภติ ฯ

กตญฺจตา สปฺปุริโส อตุคโน หิตํ กโรติ

ปรสฺส จ อตุถิ ชเนติ สกฺกํ โส อุปฺปชฺชติ ฯ

อกตญฺจตา จ พาโล อตุคโน อหิตกฺกโร

ปรสฺส อนตุถิ ชเนติ นิรบํ โส อุปฺปชฺชติ ฯ

ทุจฺฉินฺติจฺฉินฺตํ พาโล ทุพฺภาสิตภาสํ เจว

ทุกฺกญฺจ กมฺมการี นิรบมคฺคํ คณฺเหยฺย ฯ

สุจฺฉินฺติจฺฉินฺตํ ธีโร สุภาสิตภาสํ เจว

TUDC

17/06/2564

นิริยมคฺคํ ปรีวชฺเช ๑

ทิจฺจเฮ ชมฺเม จ โย อตฺตโถ โย จตฺตโถ สมฺปฺรายิโก

อตฺตภาภิสมฺมา ธีโร คุณฺดาคุณฺโณ ชานนโก ๑

เย เทว อตฺตเถ ปฏฺฐิลภนฺติ อตฺตทานญจ ปเรสญจ

ตทตฺถํ ปฏฺฐิลาทาย ปฏฺฐิปชฺชนฺติ ปณฺทิตา ๑

เย เทว อตฺตเถ ฉินฺทนฺติ จ เทว อนตฺตเถ อาทียนฺติ

สยํ นิริยํ คจฺเจยฺย อญฺเณ อนุกาเม กโรนฺติ ๑

แปลว่า บุคคลไม่ควรเล่พรหมตำช้า ไม่ควรคบหาคนอาชกรรม
 ควรคบแต่คนดี ควรคบแต่คนมีภูมิธรรมสูง ผู้ใดคบคนเลวย่อมทำ
 คนให้เคียดแค้น ย่อมไม่ถึง ความเจริญ มีแต่จักถึงซึ่งความฉิบหาย ผู้
 ใด คบสัปบุรุษ ผู้นั้นย่อมถึงความเจริญ เจริญด้วยปัญญาและด้วย
 บุญ สัปบุรุษ ผู้มีกตัญญูยอมทำประโยชน์แก่คนและประโยชน์คนอื่น
 ตายด้วยยอมเกิดในสวรรค์ ส่วนคนพาดที่อกตัญญู ย่อมไม่ทำ
 ประโยชน์คนและประโยชน์คนอื่น ตายด้วยยอมเกิดในนรก คน
 พาดคิดแต่ทางชั่ว พุดแต่ทางชั่ว ทำแต่สิ่งที่ชั่ว ถือเอาแต่ทางนรก
 นักปราชญ์คิดแต่ทางดี พุดแต่ทางดี ทำแต่สิ่งที่ดี ย่อมมงดเว้นทาง
 นรกได้ นักปราชญ์ผู้รู้จักคุณและโทษ ย่อมได้ประโยชน์ใน
 ปัจจุบัน และอนาคต นักปราชญ์ยอม ปฏิบัติ เพื่อให้ได้ประโยชน์
 คนและผู้อื่น คนพาดยอม คัดประโยชน์ทั้ง ๒ ถือเอาแต่สิ่งที่ไม่
 เป็นประโยชน์ ต้องไป สู่นรก ทั้งตนเอง และ คนอื่น ที่ ทำ ตามถ้อย คำ

ของ คน คว

เมื่อจะถวายโอวาทแก่พระราชา ได้ครัดคาถา^๕นี้ว่า

ยัม ยัญหิ ราช ภชติ สนุตฺวา ยทิวา อสั

สัลวณฺตัม วิสัลัม วา วสั ตสฺเสว กจฺฉติ ฯ

ยาทิสั กุรุเต มิตฺตัม ยาทิสณฺจูปเสวติ

สเว ตาทิสโก โหติ สหวาโส หิ ตาทิสो ฯ

เสวมาโน เสวมานั สมฺมุจฺโจ สมฺมุจฺจึ นริ

สโร ทุจฺโจ กลาปัว อติตฺตมฺปฺลิมฺปฺติ ฯ

อุปฺเลปฺภยา ชโร เนว ปापสชา สिया

ปฺติมจณฺ์ กุสคฺเคน อุปนยฺหติ โย นโร ฯ

กุसानิ ปฺติ วายนฺติ เอวิ พาลูปเสวนา

อติวีย วายนฺติ จ อกุสลทฺกฺคนฺเชน ฯ

ตคฺरणฺจ ปฺลาเสน โย นโร อุปนยฺหติ

ปฺตฺตาปํ สฺรภี วายนฺติ เอวิ ชรูปเสวนา ฯ

ตสฺมา ปฺตฺตปฺตฺตสฺเสวณฺจ ญตฺวา สมฺปากมตฺตโน

อสนฺเต นฺอุปเสเวยฺย สนฺเต เสเวยฺย ปณฺทิตฺโต ฯ

อสนฺโต นิริยํ เนติ สนฺโต สคฺคปฺรายโน

ตสฺมา ปापมิตฺตัม ปฺहाย กลฺยาณมิตฺเต เสเวยฺย ฯ

แปลว่า ข้าแก่พระราชา บุคคลใดก็ใด จะเป็นคนดีหรือคน

เลวก็ตาม ย่อมตกอยู่ในอำนาจของคนนั้น บุคคลทำคนชนิดใด

ให้เป็นมิตร คบมิตรชนิดใด ย่อมเป็นเช่นคนนั้น เพราะการอยู่ร่วม
 กันเป็นเหตุให้ เป็นเช่นนั้น อาจารย์ ทถวดคบศิษย์ ทค ศิษย์ทคคบ
 อาจารย์ ทถวดย่อมเป็น เหมือนนกกศรท ชมชาบยาพิศ ย่อมคิดแห่ง
 ฉะนั้น นักปราชญ์กตถการแปลเบอน อย่าคบเพื่อนทถวด คนห่อปลาเน่า
 ด้วยใบไม้ ใบไม้ย่อมมีกลิ่นเหม็นฉุนใด การคบบคนพาดก็ย่อมมีกลิ่น
 เหม็นด้วยกลิ่นคืออกุศลฉุนนั้น ๆ คนห่ออกฤษณาด้วยใบไม้ ใบไม้
 ย่อมมีกลิ่นหอมฉุนใด การคบนักปราชญ์ก็ฉุนนั้น ๆ เพราะฉะนั้น
 เมื่อ รู้จักความ แปลของใบไม้ ทห่อปลาเน่า กับความแปล ของคน แด้ว
 นักปราชญ์ อย่าคบคนไม่ดี ควรคบแต่ คนดี คนไม่ดี ย่อมไปสู่ นรก
 คนดี ย่อมไปสู่ สวรรค์ เพราะฉะนั้นจงมิตรถวด คบแต่ มิตรดี ๆ
 ครั้นพระมหาสัตว์ ทรงแต่งตั้งธรรม อย่างนี้แล้ว เสด็จออกจากที่
 ประทับ ตรงไปหา พระมารดา ถวายบังคม แดงด้วยพระถัญญูรด
 ครั้น นั้น อำมาตย์ราชเสวก และ ประชาชน ทั้งหลาย พร้อม กัน ชร้อง
 สรรเสริญ ฝ่ายเทพเจ้ามีสัมเด็จพระอินทร์เป็นต้นก็ ให้สาธุการ และ
 ไปรยทิพยบุบผามาตาและกระทำสักการบูชาเป็นหน้าอัสจรรย์ยิ่ง ยังมี
 เทพธิดา ๒ องค์ เสด็จลงจากสวรรค์ ขึ้นสู่ ดินทั้ง วิมาน มาหยุดอยู่บน
 อากาศออกจากช่องแกดวิมาน แดงคงคนให้ปรากฏครึ่งหนึ่ง ประณม
 มือชนร้องเชิญพระกุมารว่า ข้าแต่พระกุมารผู้ประเสริฐ ขอท่านจง
 ละกายมนุษย์ ถือเอากายทิพย์ จง ละโลกมนุษย์ ไปสู่ โลกสวรรค์
 จงละทุกข์ของมนุษย์ ด้วยสุขทิพย์ จงละเรือนหญ้า เสด็จอยู่ใน

วิมานทิพย์เกิด

พระกุมารทรงสดับแล้วทูลดาพระมารดายกพระหัตถ์ ขนประณม
แล้วตรัสคาถาว่า

อิหิ อมม ทิพฺพพยมหิ	สตุตฺรตเนหิ รุจิริ
นानาตุริเยหิ สงฺฆมุจฺจิ	ตฺสิตโตว อาคตฺ
มมฺ อานนฺตุ คิณฺณนฺตฺติ	อหิ มาตริ อาปฺุจณฺ
จฺุโตทานิ สลฺกฺ อุลโล	

ทิพย์วิมานนี้ รุ่งเรืองด้วยรัตนะ ๗ กักก้องด้วยเสียงดนตรีต่าง
อย่าง มาจากชั้นดุสิตเทวโลก เพื่อจะมารับหม่อมฉัน หม่อมฉันขอ
ทูลดาพระมารดาจตุ ไปเกิดในสวรรค์ ในกาลนี้

พระมารดาทรงสดับแล้วมีพระหฤทัยไหวหวาด เมื่อจะตรัสถาม
พระกุมารจึงตรัสว่า คุณก่อนพระตูกักก้องหฤทัยนัยเนตร เมื่อพ่อจะไป
สู่สวรรค์จะพาแม่ไปด้วยหรือ

พระโพธิสัตว์ทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ยังมีวิมานตั่งหนึ่งดำเร็จ
ด้วยทอง ประดับด้วยรัตนะ ๗ กักก้องด้วยทิพย์สังคีตรำเริงด้วยเหล่า
ดาวสวรรค์ตั่งพัน เป็นที่อยู่ของพระแม่เจ้า เป็น เครื่องหมายอันเกิด
ด้วยบุญ พระมารดาตรัสว่า พ่อ ขอพ่อจงพาแม่ไปสู่เมืองสวรรค์
ด้วย พระโพธิสัตว์ทูลว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า ถ้าจะไปบัดนี้ยังไป
ไม่ได้ คนที่จะ เติร ทางไกล หนทาง ตั่ง ๑,๐๐๐ โยชน์ จะไปให้
ถึง วัน เดียว ย่อม ไม่ได้ ฉันทิด พระแม่เจ้าจะ เติร์จ สู่เมืองสวรรค์

ในวันนั้น ย่อมไม่ได้ฉันนั้น ขอพระแม่เจ้าจงให้ทานรักษาคิดเจริญ
ภาวนาอยู่จนตลอดพระชนม์ ก่อนจึงจะเสด็จไปได้

มหาชนมီးพระราช อัครมเหสี ถิ่นม อามาศย์ ราชบุโรทิศ
เป็นต้น พร้อมกันหมอบลงถวายบังคม สิวสา कुमार ครั้นนั้นสิวสา
กุมารเชิญให้พระบิดามารดา อัยยภพราหมณีนั่งเป็นลำดับกันแล้วถวาย
บังคม แล้วหายดับไปต่อหน้าคนทั้งหลายนั้น ไปเกิดในวิมานที่มา
จากกุติล เสด็จไปสู่กุติลบุรีพร้อมด้วยเทพธิดาทั้งหลาย

คนทั้งหมด มีพระมารดาเป็นต้น ครั้นไม่เห็น พระกุมาร ต่างก็
ร่ำร้องร่ำพัน กถึงเกิดออกคล้ายกับมือเท้าทั้ง ๒ ซากกระเด็นไปพระ
มารดาทรงพร่ำคร่ำเป็นคาถาว่า

คาต ปิยปุคตก ตูว์ กสฺมา มม โอิหายสิ

เทวโลกิ เอกคจฺจน ทูริ เทวโลกิ คโค

อหเมว กถิ นุคโค กถิ มยิ ปสฺสสิสฺสามิ

จิริ ปิยวิโยคาหิ กถิ ตูว์ อนุคจฺจนามิ

หทยิ มม ฉินฺทติ ตมฺเมว ทุกฺขตริ สียา ฯ

แปลว่า พ่อผู้เป็นบุตรน้อยอันสุดที่รักของมารดา เหตุไรพ่อจึง
ละมารดาไว้ ไปสู่สวรรค์แต่คนเดียว ไฉนมารดาจึงจะตามไปเห็น
หน้าเจ้าได้ มารดาต้องพรากจากพ่อผู้เป็นที่รักตลอดกาลนาน ไฉน
มารดาจึงจะตามพ่อไปได้ มีผู้เด็ดดวงใจของมารดาไป ก็ยังไม่
เป็นทุกข์สู่พ่อได้ ฯ

พระนางเจ้าทรงพระพิดาบ ด้วย ประการ ต่าง ๆ ไม่ ชำ ก็ สดบดง
ทรงพระสติ ใจ ไม่ ได้ คนทั้งปวง พากัน สดคใจยิ่ง ส่วนพระราช
บิดาเดาก็ไม่สามารรถดำรงพระองค์อยู่ได้ ได้ล้มสดบไปในที่นั้นเอง
ปวงชนมียกพรากหมณเป็นต้น ด่วนเต็มไปด้วยความ โศกถึงซึ่งอัน
สิ้นสติสดบดงเป็นระนาอ

หมู่เทพเจ้าซึ่งแฉเห็นคนทั้งหลายพากันสดบ ก็รู้สึกเอ็นดู จึง
ชวนกันขึ้นไปเฝ้าพระโพธิสัตว์ทูลว่า ข้าแต่มหาจักร บดินพระมารดา
ของ พระองค์ ไม่ เห็น พระองค์ เสด็จ กลับ ได้ ถึง วิสัยญู เดียว แล้ว
ถ้าพระองค์ ไม่ เสด็จ แน่ พระหฤทัยของพระมารดาจักต้องแตกทำดา
จักถึงซึ่งพิศักษัย โดยไม่ ได้พระสติ คนทั้งหลายที่สดบตายเพราะ
คิดถึงพระองค์ ก็จักต้องตกนรก ด้วยตาย โดยไม่มีสติ ขอพระองค์
จงเสด็จกลับ เพื่อความสวัสดิแก่พระชนกชนนีและมหาชนเกิด

ครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ ทรงสดบถ้อยคำแห่งเทพดา เหล่านั้นแล้วมี
พระหทัยกรุณาพระมารดาจึงเสด็จเข้าไปสู่วิมาน ประทับณที่บรรทม
แล้วทรงตั้งพระหทัยนึก ว่า ขอให้ข้าพเจ้าเป็นเหมือนนกกับเด็กอ่อนไป
นั่งอยู่ บนพระเพลาของพระมารดาเกิด ด้วยผลแห่งการตั้งพระหทัยนึก
นั้น บันดาลให้ พระ องค์ เสด็จ ไป ปราบกฏ บน พระเพลา ของ พระ
มารดา ทอดพระเนตร เห็นพระมารดา กำลังสดบ จึง ดูปพระทรง
ของ พระมารดา ด้วยฝ่าพระหัตถ์ ครั้นเรียกพระมารดาว่า ข้าแต่ พระ
มารดา ตูกลมา แล้ว ขอเชิญ ดูก ชน เกิด หม่อมฉันเป็น สิริธากุมาร

ดูกรัก ของพระมารดา ได้ก้ม มาเช็ดหน้าพระเนตร ของ พระมารดา
แล้ว พระเจ้า ข้า

พระนางเจ้าพน ขนทรง โอบอุ้มจุมพิตพระโอรส ทันที้ มีพระฤ
ทัย ยินดี อย่างยิ่งใหญ่มาก คนทั้งหลาย มี พระบิดา เป็นต้น ก็ได้ดีดีทุกคน
พอ แด เห็น พระโพธิสัตว์ ต่าง ก็พากันนั่งดีใจ

คราวนั้น เทพอัมพรสาว สวรรค์ แด่นหนึ่ง ซึ่งเป็นบริวารของ
พระโพธิสัตว์ ได้พากัน นำเอา วิมาน ลง มา จาก เทวโลก หยुक อยู่ ณ
อากาศ มี รถ ถ่อม อยู่ แด่น หนึ่ง รัศมี แห่ง เทพบุตร และ เทพธิดา
รัตนวิมานทิพย์ ได้สว่างไปตลอดที่มีประมาณ แด่น โยชน์ เพราะฉะนั้น
ท่านจึงกล่าวได้ว่า พระยาราชาดห์ และ พระยาช่างฉัททนต์ แวดล้อม
ด้วยนางราชาดห์ และนางฉัททนต์ หรือคอกบัวหลวงและบัวขาว มีก้ม
ถ่อม รั้นนอก ย่อมคูกามในที ทั้งปวง ฉนใด วิมานแก้ว ของพระ
โพธิสัตว์ อันมีรถ แวดล้อม ตั้งพัน ก็ย่อม คูกามฉนนั้น

คราวนั้น เทพธิดา ๒ องค์ ชื่อว่า นันทสิริ และสิตตา ได้พากันยืน
อยู่ข้าง บัดดงก์ ของ พระโพธิสัตว์ ข้าง ละองค์ เทพธิดา ๒ องค์ นี้
เป็นใหญ่ กว่าเทพธิดา แด่นหนึ่ง เธอทั้ง ๒ ได้พากัน ลงไปอุ้ม พระ
โพธิสัตว์ ขน ประทับ ณ บัดดงก์ ที่ ตั้ง อยู่ในรัตนวิมาน แล้ว พากัน ยืน
ถ่อม อยู่

ก็พระโพธิสัตว์ ได้ เสด็จมาจากเทวโลก ประทับบนพระเพลาของ
พระมารดา ด้วย รูปทารก เทพธิดา จึง แดเห็น เป็น เทพบุตร หนุ่ม

มีพระฉวีเหมือนนกบทอง หรือเหมือนแสงพระอาทิตย์ แรกชนมา คุ้งงา
ด้วยนางอักษร แดงหนึ่ง ควงรัตน ตั้ง ๕๐๐ ย่อม รุ่งเรืองงาม บนยอด
เขาฉวีโค พระโพธิสัตว์ ก็ดูงามในท่ามกลางหมู่อัชฌันชนิ เกษร
ในดอกไม้ออก ย่อม แดงร่าม ฉวีโค พระโพธิสัตว์ ก็ ย่อมดูงามเลิศ
ใน ท่ามกลางนางเทพอัชฌันชนิ

คน ทั้ง หาดาย มี พระ ราชา และ อำมาตย์ อัยยิก พราหมณาจารย์
เป็นต้น พร้อม กัน ถวาย เครื่อง สักการะ และ ชรวง สรรเสริญ พระ
โพธิสัตว์ เป็น โกลาหล

ในหมู่เทพธิดาทรงหาดายนั้น เทพธิดาที่อยู่ข้างขวา ประดับ ด้วย
เครื่องประดับดีเหลือซึ่งล้วนแล้วด้วยทอง ฝ่ายเทพธิดาที่อยู่ข้างซ้าย
ประดับด้วยเครื่องชาวอินทรีแล้วด้วยเงิน อัยยิกพราหมณจึงทูล
ถามพระโพธิสัตว์ว่า เทพธิดาเหล่านี้ มี เครื่องประดับไม่ เหมือนกัน
เมื่อ เกิดเป็นมนุษย์ ได้ ทำกรรมอะไรไว้ ครั้นตอบว่า พวกที่มีเครื่อง
ประดับเหลือ เป็นเพราะได้บูชา พระรัตนตรัย ด้วย ดอกไม้ดีเหลือ
พวกที่มี เครื่องประดับขาว เป็นเพราะได้ บูชา พระรัตนตรัย ด้วย ดอก
ไม้ดีขาว และมีรูปร่างผิพรรณอันงาม เป็นเพราะได้รักษาศีลไว้
ในชาติก่อน

ในเวทนาบ การแสดงบุพพกรรมของเทพธิดา เหล่านี้ เทพธิดา
มนุษย์ ทั้งหาดาย พร้อมกัน สักการบูชา และ ประ โคมคนตรีถวาย พระ

ดิงเทพกุมาร มา เป็นกบิลเถระ องค์ที่ ๖ คือ กามเทพกุมาร มาเป็น
 อานนทเถระ นางนันทศิริเทวี มาเป็นนางชนบทกัถยาณี ตั้คาเทวี มาเป็น
 พิมพายไต้ชรา พระชนกชนนี มาเป็นราชตระกูลใหญ่ บริษัทของพระ
 เจ้าสิริธำมา เป็นพุทธบริษัท พระเจ้าสิริธำ คือ ตัวเรา ตถาคคในบัดนี้
 ทำนทั้งหลาย จงจำทรงสาชาคกไว้ด้วยประการฉะนี้

- จบ สิริธำสาชาคก -